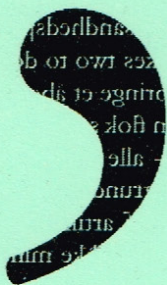

SEMIKOLON

Økonomi og værdi

Semikolon har som semikolon i skriftsproget funktion af at være et både-og tegn; både afhængigt af historien, der gik forud, men samtidigt (og vigtigst) peger det frem og vil noget mere. Et ; indstiller således opmærksomheden på det, der kommer efter. Og følgelig giver tegnet ikke mening i sig selv men kræver en sammenhæng at blive set i.

Som sådan er tegnet kun den halve sandhed, idet sandheden og semantikken først udfoldes i interpretationen. Tidsskriftets intention er derfor ikke at være dogmatisk og monologisk sandhedspostulerende, men i stedet dialogisk, "it takes two to do research", hvilket igen vil sige at tilvejebringe et åbent forum. Dette forum skabte en flok studerende ved idéhistorie, semiotik og filosofi – alle ved Århus Universitet, da de i sommeren 2000 grundlagde tidsskriftet *Semikolon*.

Målet er – i form af artikler, oversættelser, interviews, faglig kritik, polemik og boganmeldelser – indenfor emnerne idéhistorie, semiotik og filosofi at skabe og udbrede en kritisk tværvidenskabelig dialog mellem studerende og forskere på højere læreanstalter i Danmark og Norden. At *Semikolon* er tværvidenskabeligt betyder, at vi ikke ønsker at præsentere verden vha. en bestemt metodisk tilgang eller vidensstrategi. Vi ønsker at præsentere verden gennem så mange forskellige tilgange som muligt, for at afdække verden og tilgangene, og for at skabe dialog. Det eneste krav i en sådan dialog er, at der tales ud fra et minimum af fælles forståelse.

Økonomi og værdi

Begrebet økonomi er sammensat af de to græske ord, oikos og nomos, på dansk: husets love. Det refererer altså til forvaltningen af hjemmet, hvor fokus var på overskuelige entiteter fx ens afgrøder, kvæg og hvad man nu måtte skyldte naboen. Økonomi har siden da udviklet sig til et verdensomspændende, sammenvævet netværk af varierende reel og imaginær værdi. Man handler ikke længere med naturalier, men bruger derimod symbolske mønter og sedler uden egentlig værdi andet end den tillid som vi kollektivt tilskriver det. I vores tidsalder har dette spredt sig til en digitaliseret form for monetære transaktioner hvor penge ikke engang længere er mønter og sedler, men blot et kort med mit navn på. Under finansielle kriser bliver man

opmærksom på denne imaginære værdi når disse abstrakte enheder forsvinder fra kortet. Mennesker og stater mister al deres ejendom på grund af tilsyneladende ikke relaterede begivenheder. Hvad har boligmarkedet i USA med min pension at gøre? Hvem er ansvarlig for Grækenlands økonomiske situation? Merkel, Obama eller mig fordi jeg ikke shopper nok?

At have styr på økonomien er vigtigt, økonomisk vækst betyder en forøgelse af de materielle goder i vores liv, forbedret levestandard og muligheder for selvrealisering. Men kan alt kvantificeres og gøres op i kroner og øre? Hvor langt er vi villige til at gå for at opnå den famøse vækst? Outsourcing er en kilde til opretholdelse af vækst og dermed levestandard. Men hvordan er vil-

kårene for de mennesker der arbejder i disse fabrikker? Kritikere har påpeget at skønt kapitalismen ganske vist rummer det største frigørende potentiale, blokerer den samtidig selv for dette potentiale: Sammenstyrede fabrikker i Bangladesh, høje selvmordstal i kinesiske fabrikker. Er det vores ansvar? Trumfer vækst etik, eller har væksten trods alt kun instrumentel værdi? Samt hvad er dens påvirkning på vores samfund? Dette forhold mellem økonomi og værdi vil i dette nummer af semikolon være i fokus.

Artiklerne

Udgangspunktet for dette nummer af *Semikolon* er "et relationsnet imellem to diskurser, nemlig økonomi og normativitet" som det beskrives i en af artiklerne i bladet. Økonomi har aldrig været afskåret fra etiske overvejelser, men vi er især blevet opmærksomme på dette i krisetiderne. Der er dog altid en fare for at vi stirrer os blinde på produktivkræfternes materielle goder og glemmer at der er andre værdier end vækst. Temaets første artikel "Værdibegrebets spaltning og kapitalismens 'nye' ånd" af Thomas Presskorn-Thygesen behandler netop forholdet imellem det normative værdimæssige aspekt af de økonomiske overvejelser.

Artiklen "The Tragedy of the Commons" som er skrevet af Jens Sand-Østergaard adskiller sig ved ikke at være normativ eller ideologisk, men et strukturelt bidrag som forsøger at redegøre for hvorfor vi har optaget normer og regler til regulering af naturlige og kulturelle ressourcer. Samt hvordan disse kan være med til at ødelægge vores egne borgerligt/borgerdyd til at opretholde og vedligeholde disse strukturer.

Mathias Hein har skrevet temaets fjerde artikel, "kloster – by – firma – ?", der beskriver hvordan nogle sektorer i historiens løb altid har været privilegeret af den

sædvanlige sociale, økonomiske orden. Disse steder som er kendetegnet ved en undtagelsestilstand (fra eksempelvis gængs lov) har været drivkraft for meget økonomisk men også politisk tænkning. Man kunne i denne globale tidsalder overveje multinationale selskaber som en potentiel 'undtagelse' og privilegerede sektorer. Skræmmende er det at denne artikel påpeger militær og sikkerhedssektoren som en særligt voksende sektor.

Som en naturlig forlængelse af Mathias Heins artikel følger Kasper Jaceks, "Gulag Inc.", som beskriver Sovjetunionens udnyttelse af straffefanger til billig arbejdskraft via det nu notoriske agentur Gulag. Der illustreres i artiklen hvordan økonomiske incitamenter under dække af politisk og social retfærdighed udnyttede disse fanger til at arbejde i menneskefjendske områder af verden under kummerlige vilkår. Med ulykkerne i Bangladesh i bagehovedet forekommer problemet at være utrolig aktuelt.

Vi slutter dette nummer af *Semikolon* af med en artikel som adskiller sig fra den gængse *Semikolon*-artikel ved at være en empirisk-statistisk undersøgelse. I artiklen "Generational effects of cash or credit-card payment" undersøger Jens Sand-Østergaard den overfor nævnte tese om generationernes gradvise abstraktion af penge som noget 'ikke-virkeligt' ved hjælp af en undersøgelse af betalingsadfærd. Han gør dette ved at undersøge de studerendes forhold til kontanter i kantinerne på Aarhus Universitet. Undersøgelsen tager højde for variable som alder, køn og matematikkundskaber. Den lidt pinlige konklusion er at humanister i langt mindre grad end matematikere og de ældre generationer, overvejer værdien af deres køb når de betaler med kreditkort.

God fornøjelse med *Semikolon* nr. 25!

Vil du mere end hvad universitetsopgavens stramme lænker tillader? Fortjener dine tekster en bedre skæbne end censors papirkurv?

Opgaver er til for at blive bedømt, artikler er til for at blive læst! I Semikolon arbejder vi med artikler, og vi vil gerne **hjælpe dig**, der har lyst til at blive læst mere og forstået bedre, til at **få gang i artikelskrivningen**.

Derfor afholder vi hvert år en gratis ~~til~~ skriveworkshop. Arrangementet vil være en blanding af **inspirerende oplæg fra erfarne danske skribenter** og **intensive kritiksessions**, der skal forbedre det materiale, som du møder op med.

Arrangementet afholdes den **7. marts 2014**. Hvis du vil deltage, skal du inden den **27. februar 2014** indsende en tekst/synopsis/idébeskrivelse/omskrivning, du gerne vil arbejde med.

til vores e-mail

Værkstedet er **åbent for alle** med interesse for semiotik, idehistorie og filosofi, samt alle andre, der har overvejet at skrive en artikel til Semikolon og mangler et skub i den rigtige retning.

På www.semikolon.au.dk kan du finde **mere information** om skriveværkstedet, inklusive **temaer** og en kort, men effektiv, **skrivevejledning**.

*Vi håber at se dig!
- Semikolons redaktion*

CALL FOR PAPERS

SEMIKOLON NR. 26

Musik

Musikken har altid spillet en central rolle i menneskenes liv. Den har været brugt i alle livets områder. Musikken har været midlet hvorigennem alt fra kærligheden over hverdagens små gøremål, til krigens begejstring og sorg har udtrykt sig. Musikken er en kulturel størrelse, som også har betydning for vores forståelse af os selv som kulturelle væsener, som ikke bare er blevet udøvet gennem historien, men ligeledes tænkt.

Semikolon sætter i dette nummer fokus på musikken. Hvad er musikkens plads i menneskenes verden? Hvad er musik overhovedet, og hvad er ikke musik? Har musik altid haft samme begrebslige betydning, eller forstår vi noget andet ved musik i dag, end vi gjorde tidligere?

Er der en mening i musik? Nogle forsøger i, hvordan vi mennesker synes at forstå musik, ikke blot som toner på en skala, men også budskabet bag en akkord eller et stykke musik. Hvorfor frembringer det visse følelser? Hvorfor kan vi høre forskel på ”levende” og ”mekanisk” musik?

Der er noget musik, som er særligt knyttet til bestemte historiske begivenheder og bevægelser. Musikken tilskrives oftest en indflydelse på politik og samfund. Hvad er samspillet herimellem? Hvilke kvaliteter giver musikken en betydning, og hvilke gør ikke?

Findes der en god og en dårlig musik? Hvordan kan musik siges at være en kunst- art, og hvordan forholder den sig til andre kunstarter – samt det kulturelle i det hele taget? Hvordan befinder musikken sig indenfor det kulturelle felt i det hele taget, og hvorledes relaterer dette sig til andre sider af det menneskelige?

I dette nummer af Semikolon efterlyser vi artikler om musikkens mangfoldige sider. Det gælder f.eks. musikkens kognitive og semiotiske betydning, og i forbindelse hermed den fænomenologiske oplevelse og undersøgelse af musikken. Der søges afdækket den musiske tænk- nings historie, men også nutidige diskus- sion og tænkning af musikkens væsen, fremtrædelse og betydning.

Deadline er 10. oktober 2013

Skrivevejledning og afleveringsformalia findes bagerst i dette nummer samt på www.semikolon.au.dk

CALL FOR PAPERS

SEMIKOLON NR. 27

Konflikt

Konflikt har altid været en del af menneskets virke. Siden homo sapiens sapiens menes at være opstået for ca. 200.000 år siden, har det været involveret i konflikter – magtkampe internt i stammer, mod konkurrerende stammer etc. Men hvornår er det, konflikter sætter ind? Er det der, hvor forståelsen og kommunikationen slutter? Diplomati er en evne, som mennesket besidder, men hvornår og hvorfor tilsidesættes det? Er der situationer, hvor konflikt/krig er rationelt fremfor peace, love and understanding?

Er konflikt uløseligt forbundet med magt? Karl Marx mente, at al politik bestod af interessekonflikter, hvorfor klassekampen var den eneste reelle metode til at ændre på forholdene i samfundet, og konflikt dermed er indbygget i den kapitalistiske samfundsstruktur. Denne fortolkning af konflikt er udpræget materialistisk, hvor økonomiske midler er den centrale ting, der adskiller mennesker. Men er dette for simplistisk?

Den polsk-østrigske sociolog og politiske teoretiker Ludwig Gumplowicz så konflikt fra et bredere antropologisk og evolutionært perspektiv. Han beskriver, hvordan civilisationer er blevet formet af konflikter mellem kulturer og etniske grupper. Gumplowicz teoretiserede, at de store, komplekse samfund udviklede sig gennem krige og erobringer, hvor stammestrukturen med overhoveder og tjener, herrer og slaver videreføres.

Max Weber lagde – modsat Marx der fokuserede på den måde individets handlinger er betinget af sociale strukturer – vægt på vigtigheden af ”social aktion”, og den indvirkning individer kan have på sociale relationer. Émilie Durkheim så modsat Marx og Weber samfundet som en funktionel organisme, hvor harmoni er standardtilstanden og konflikt ansues som abnormt og sågar patologisk. Solidaritet er for ham et grundvilkår, og konflikter opstår kun, hvis denne svækkes.

Konflikt foregår også på andre plan end disse overordnede, socio-politiske strukturer. Den foregår i dagligdagen mellem søskende, kærester, kolleger og inde i os selv. Hvad motiverer den? Hvordan spiller følelser ind?

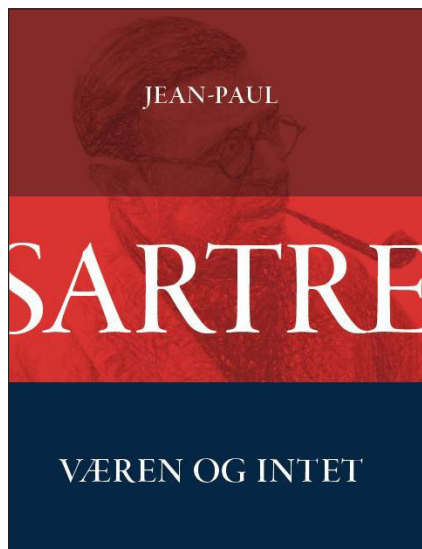
Semikolon opsøger i dette nummer artikler som belyser emnet konflikt. Hvad er konfliktens betydning og hvilke meninger kan der være med at indgå i en? eller med at være konfliktsky? -lokalt, globalt, i mikro- og makroperspektiv. Hvis man eksempelvis ser konflikt som udviklingspotentiale i eksempelvis virksomheder. Som et opgør med stilstand og en dialogstarter. Hvorfor er alle konfliktformer ikke negative? Og kan man egentlig tale om konflikthåndtering eller handler det om en måde at få andre til at indordne sig i hierakiske strukturer gennem bestemte relationer under et regelsæt?

Deadline er 10. april 2014

Skrivevejledning og afleveringsformalia findes bagerst i dette nummer samt på www.semikolon.au.dk

I denne bog har vi bedt en række forskere om at forholde sig til, hvor dybt ned i grundstrukturene økonomien er udfordret. Står vi på tærsklen til en ny økonomisk samfundsorden, eller vil den kapitalistisk orienterede økonomi tilpasse sig de nye forhold? Dette gøres dels ved at undersøge, hvordan kapitalismen tager sig forskelligt ud rundt omkring i verden, dels ved at diskutere kapitalismens forskellige, historiske former samt de nyeste og gryende former og dels ved i den afsluttende del at give et bud på kapitalismens kommende former og udfordringer.

199 kr.
Forlaget Philosophia

Jean-Paul Sartres hovedværk, "Væren og Intet", er nu igen tilbage i sortimentet hos Forlaget Philosophia. Bogen er blevet genoptrykt og har fået en makeover i form af en ny, mere læsevenlig opsætning. Som den moderne eksistensfilosofis grundskrift er "Væren og Intet" (1943) et hovedværk indenfor det 20. århundredes intellektuelle kultur. Sartre skitserer et moderne og rodløst menneske, der oplever friheden som en spændetrøje, og har på mange måder forgrebet vores moderne bykultur med dens individualisme, identitetssøgen og kropsbevidsthed.

379 kr.
Forlaget Philosophia

Bøgerne kan købes på www.philosophia.dk, hvor de også findes som e-bøger

Værdibegrebets spaltning og kapitalismens "nye" ånd

Artiklen behandler værdibegrebet i relation til Boltanski & Chiapellos teori om kapitalismens "nye" ånd. Igennem en idehistorisk og videnskabshistorisk placering redegøres der for, hvordan denne teori udgør en innovativ kortslutning af den ellers rigide distinktion imellem et etisk og økonomisk værdibegreb. Herved muliggøres en sammentænkning af samfundets normative og etiske konstitution med de moderne samfunds økonomiske produktivkræfter.

Værdibegrebets spaltning og det normatives ambivalens og omnipræsens

Værdibegrebets idéhistoriske konstitution er kendetegnet af en essentiel spaltning. På den ene side findes filosofiens optagethed af etiske værdier. Aristoteles kunne behandle det værdifulde i forbindelse med undersøgelsen af menneskets etiske dyder (Aristoteles 2001), og senere kunne Nietzsche foreslå en andenordens betragtning af etikken ved at foreslå en vurdering af "værdiernes værdi" (Nietzsche 1999 [1887]: 21). På den anden side finder vi økonomiens

kvantitative bestemmelse af værdibegrebet. Økonomer som Ricardo og Marx har således kunne fastholde, at arbejdskraften og produktionssiden er den primære kilde til værdiskabelse (Ricardo 1992[1928], Marx 2004 [1867]), mens neo-klassisk pristeori (f.eks. Debreu 1959) har fastholdt, at værdi først opstår i den markedsmæssige udveksling. Inden for begge strømninger i den økonomiske teorihistorie har man imidlertid bestemt værdi kvantitativt og dermed i kontrast til filosofiens etiske og normative undersøgelse af værdibegrebet.

Det er på denne baggrund, at det egentlig nyskabende ved den moderne sociologiske teori om kapitalismens ånd og den kognitive kapitalisme træder frem. Hos denne teoribevægelses hovedfigurer, såsom sociologen Luc Boltanski (1940-) eller økonomen Yann Moulier Boutang (1949-), kortsluttes distinktionen imellem et etisk og økonomisk værdibegreb nemlig. I stedet bliver den teoretiske ambition en eksplicit sammentænkning af samfundets normative og etiske konstitution med de modernes samfunds økonomiske produktivkræfter. I denne korte artikel vil jeg kigge nærmere på denne teoretiske ambition, som den specifikt forvaltes hos Luc Boltanski og Ève Chiapello (Boltanski and Chiapello 2005). Det skal specificeres, hvordan deres teori om kapitalismens nye ånd er at opfatte som et videnskabshistorisk brud med fortidige teorier, men også belyses, hvordan dette brud ikke blot er videnskabshistorisk. Det nybrud, der er sket ved sammensmeltningen imellem det filosofiske og økonomiske værdibegreb, er nemlig ikke blot at opfatte som en teoretisk innovation, men også som et udtryk for realhistoriske ændringer i det samfund, der omgiver os i dag.

Boltanski & Chiapellos analyse, der forbinder værdiskabelse og etiske normer, adresserer med andre ord hjertet af nutiden. Men hvorfor beskæftige sig med normer i dag? Det er blevet en kliché at sige, at samfundets normer og værdierne er i forfald, at institutionernes legitimitet er truet og at modernitetens store fortællinger eroderes. På den ene side synes nutiden således kendetegnet ved en oplevelse af, at normerne er opløst, og at alting står til at ændre. På den anden side er det imidlertid ligeså klart, at nutidens sociale bånd og ikke mindst dets økonomiske system udviser en stærk grad af autonomi

og uundgåelighed, således at det står uklart hen, hvad der overhovedet lader sig ændre. Vi kunne med andre ord tale om en ambivalens i det nuværende sociale bånd, idet det simultant synes som om, alting står til at ændre, og at ingen tiltag kunne ændre noget i betydelig grad (Thanning Sørensen & Gudmand-Høyer 2003: 25-30). Denne ambivalens i samfundets etiske og sociale bånd signalerer ikke et fravær af normer, men snarere deres omnipræsens. Vores liv er på alle leder og kanter bundet af en række politiske, økonomiske og normative fordringer, der i mere eller mindre grad er *uomgængelige*, dvs. fordrer sig selv på en sådan måde, at de ikke kan omgås uden, at der i hvert fald tages stilling til dem.

Normativitet og de epistemologiske brud hos Boltanski & Chiapello

For at komme på omgangshøjde med denne reale ambivalens i moderne samfund må den pragmatiske sociologi hos Boltanski & Chiapello foretage det, man inden for den franske tradition kunne kalde et 'epistemologisk brud' med tidligere sociologiske, filosofiske og økonomiske tænke måder.¹ I dette afsnit vil en række af disse brud kort blive skitseret med fokus på følgende spørgsmål: Hvad må der brydes med, hvis normer skal tænkes som centrale for de moderne samfund og deres værdimæssige produktion?

For det første må der brydes med en naiv postmodernisme, der postulerer, at opløsningen af det modernes myter betyder en radikal frigørelse af mennesket, hvor alle normative krav ophører og alting bliver lige gyldigt og dermed også lige gyldigt. Heroverfor fastholder Boltanski & Chiapello med Weber (Weber 1968, jf. også Schmidt 1990), at det sociologiske grundspørgsmål ikke angår, hvilke normer der måtte være teoretisk *gyldige* eller ugyldige.

Snarere angår spørgsmålet hvilke normer, der gør sig *gældende* i de nutidige samfund. Og her kan det konstateres, at en række normer rent faktisk gør sig gældende. Hvis vi f.eks. undersøger fordringerne om 'fleksibilitet' eller 'effektivitet' på det nuværende arbejdsmarked, er det irrelevant, om disse normer er teoretisk gyldige eller bundet til en forældet modernitet. Det afgørende er, at de rent faktisk gør sig gældende.

Omvendt står den pragmatiske sociologi hos Boltanski også i opposition til den kritik af postmodernismen, som den Habermasianske fløj af samfundsforskningen har stået for (jf. Habermas 1990). Ganske vist har Jürgen Habermas (1929-) også understreget normativitet som et uomgængeligt træk ved moderne samfund, men imens Habermas' universal-pragmatik har forestillet sig normative fordringer som centreret omkring en enkelt universel og quasi-transcendental struktur, så har Boltanski empirisk afdækket en mangfoldighed af forskellige og gensidigt irreducible semantikker for afgørelsen af normative tvister. I stedet for at opstille de nødvendige betingelser for en herredømmefri samtale, der på én og samme gang udgør et regulativt etisk ideal og betingelserne for kommunikation overhovedet (deraf deres quasi-transcendentale status), har Boltanski i hans tidligere arbejde med Laurent Thévenot (Boltanski & Thévenot 2006 [1991]) identificeret den række af faktuelle moralske grammatiker, hvor inden for handlinger evalueres.

Accenten på den faktuelle snarere end ideale moral er vigtigt for at forstå det overordnede sigte med Boltanski's teoretiske ramme. Målet er nemlig ikke, som hos Habermas, at udvikle en moralsk informeret sociologi – en moraliserende sociologi, om man vil – men derimod at udvikle en sociologi *om* moralen. Ambitionen i ana-

lysen af normer er således ikke den, der traditionelt knytter sig til moralfilosofien – nemlig at lede på klippegrunden efter moralens ultimative fundament eller at lede i skyerne efter dens højeste principper – men derimod at afdække moralen i dens fakticitet og reelle sociale effekter. Inden for denne undersøgelse bliver værdi forbundet til værdighed, idet der opereres med en række værdigheds-ordener, som hver især rummer en bestemmelse af værdi, en udpegelse af værdige individer og en moralsk grammatik for vurderingen af handlinger. Et eksempel kunne være værdigheds-ordnen knyttet til *inspiration*, som Boltanski & Thévenot sporer fra teologiens tanker om åbenbaring til den moderne dyrkelse af kunstneriske genier. Inden for denne orden bestemmes de værdige individer som de inspirerede, for hvem noget er åbenbaret, og inspiration bliver en normativ værdi i sig selv, som bruges i evalueringen af individer og handlinger. Boltanski & Thévenot (2006) kortlægger seks sådanne ordner: *inspirationsregimet*, *domesticitetsregimet*, *opinionsregimet*, *borgerregimet*, *markedsregimet* og det *industrielle regime*. Fra og med bogen *Le nouvel esprit du capitalisme* [Kapitalismens Nye Ånd] tilføjes et syvende regime, der tilsyneladende i dag er dominant, nemlig *projektregimet* [fr. *la cité par projet*]. Fælles for disse regimer er, at de sigter efter en bestemt retfærdiggørelse af legitime løsninger på samfundsmæssige konflikter, men sammenlignet med hinanden er semantikkerne for retfærdiggørelse inkommensurable. Således kan samfundets konflikter fra læserbreve over forskningsstrategi til overenskomstforhandlinger ses som sammenstødet mellem forskellige procedurer for legitim retfærdiggørelse.

Konflikt- og magtperspektivet sættes her i forbindelse med retfærdiggørelse og

normativitet, og det er her Boltanski (i f.eks. Boltanski 2011) ser en forskel fra Pierre Bourdieus (1930-2002) og Michel Foucaults (1926-1984) respektive positioner. Der er dog tale om en vis kontinuitet i forhold til disse to positioner. Boltanski springer som Bourdieus tidligere forskningsassistent ud fra dennes skole i fransk sociologi, og der er også tale om en væsentlig inspiration fra Foucault, hvis afgørende dispositiv-begreb f.eks. omarbejdes hos Boltanski (jf. Boltanski 2010). Vi kunne imidlertid opfatte den nyere sociologiske historie som en grundlæggende bevægelse fra et strukturelt magt-perspektiv imod et normativt perspektiv, der også formår at give mening til aktørers egen selvopfattelse. Inden for et sådant blik på sociologien fastholder Bourdieu og Foucault – alle deres utvivlsomme raffinementer til trods – ifølge Boltanski, stadig magt som en overdeterminerende instans. Vi kan konkretisere denne abstrakte spænding imellem magt og normativitet med reference til begrebet om 'politisk legitimitet'. Når en magtfuld aktør eller institution synes at have legitime begrundelser for at gennemføre et bestemt tiltag eller en bestemt politik, så kan dette tolkes på to måder: *Enten* kan de legitime lydende argumenter tolkes som en maskering af magten, dvs. som en efterfølgende rationalisering af de underliggende interesser der ligger gemt i tiltaget, *eller* også kan man tolke de legitime begrundelser som normative krav, som aktøren føler sig reelt forpligtet af. Her understreger Boltanski, at sidstnævnte tolkning ofte er plausibel. Bruddet med Foucault og Bourdieu består således i en insisteren på det faktum, at aktører retfærdiggør deres handlinger ud fra normative referencerammer, der ikke blot kan tænkes som et udtryk for en magtmæssig og histo-

risk overdetermination (Foucault) eller for hegemoniet i et socialt felt (Bourdieu). Imens vi rigtig nok skal være mistroiske overfor legitimationer som mulige udtryk for magt, har denne mistro hos Bourdieu og Foucault ført til en blindhed overfor selve legitimationsbehovet i sociale sammenhænge og til en illegitim identifikation af al legitimation med legitimationsfacade (Schmidt 2000: 134-35).

Jeg har her kort skitseret, hvordan den teoretiske ramme, som Boltanski & Chiapello anvender, bryder med en række tidligere positioner inden for sociologien og filosofien. Værdien af sådanne negative brud med forrige positioner kan imidlertid kun vurderes igennem den efterfølgende reform, demarkation og anvendelse af teorien. Netop denne anvendelse i Boltanski & Chiapellos værk *Le nouvel esprit du capitalisme* skal vi nu kigge nærmere på.

Kapitalisme og værdi

Indtil nu har fokus ligget på Boltanski & Chiapellos nybrud i forhold til begrebet om normativitet i dets socialteoretiske og filosofiske betydning, men i forhold til beskrivelse af de aktuelle samfundsforhold består Boltanski & Chiapellos egentlige fortjeneste i at have rehabiliteret "kapitalisme"-kategorien. Herved adskiller de sig fra en række nyere gentænkninger af værdi-begrebet, idet værdi-begrebet her ofte behandles, som om "vidensøkonomi", "oplevelsesøkonomi" eller "kreativ økonomi" intet har at gøre med kapitalisme (Kristensen 2008: 88-89). Frem for blot at afskrive kapitalisme-begrebet som en reminiscens fra 1970'erne foretager Boltanski & Chiapello en nuanceret kritik af den marxistiske ideologikritik, samtidig med at indsigterne i kapitalens formelle karakter bibeholdes.

Kapitalismens formelle karakter fastholdes i Boltanski & Chiapellos meget korte definition af kapitalismen:

Capitalism [is] a process striving for an ever greater accumulation of capital measured by a monetary value

(Boltanski and Chiapello 2005: 371)

Som en ren procedure for akkumulation af kapital er kapitalisme ikke principielt knyttet til et bestemt etisk værdisæt endsiget til et bestemt politisk system. Boltanski & Chiapello er ikke alene om fastholdelsen af denne indsigt. De franske filosoffer Gilles Deleuze (1925-1995) & Felix Guattari (1930-92) har på lignende vis understreget kapitalismens formelle karakter ved at kalde den 'aksiomatisk' (Deleuze & Guattari 1987: 436ff), og Slavoj Žižek har ligeledes konkretiseret denne indsigt ved at pointere, at nutidens globaliserende økonomi med al ønskelig tydelighed viser, at kapitalismen ikke er knyttet til en bestemt kultur eller politisk organisationsform: I dag findes der vestlig kapitalisme, fascistisk kapitalisme, arabisk kapitalisme og endda kommunistisk kapitalisme (f.eks. Žižek 2006: 181). Boltanski & Chiapellos originalitet ligger derimod i forvaltningen af denne indsigt: Kapitalen fungerer som en principielt værdifri procedure for akkumulation, men netop *derfor* er den fyldt med etiske værdier. Idet kapitalismen ikke rummer nogen immanent retfærdiggørelse af sig selv, må den altid støtte sig til lånte normative krykker for at holde sig på benene. Således er netop det grundet kapitalismens normative neutralitet, at kapitalismen altid er normativt ladet og drevet af et bestemt sæt etiske værdier. Kapitalismen er her i særlig grad følsom og paradoksalt modtagelig over for den

kritik, den udsættes for, idet den søger at inkorporere en sådan kritik og at gøre krittikkens værdier til dens eget normative fundament. Der er denne dynamiks konkrete realhistoriske forløb fra 1968 og frem, der kortlægges i *Le nouvel esprit du capitalisme*.

I en lang årrække fandt man det inden for erhvervsøkonomien, sociologien, arbejdspsykologien og organisationsteorien passende at betegne perioden efter 1968 med en række negativt definerede termer såsom "det post-industrielle samfund", "den post-tayloristiske organisationsform" osv.. Heroverfor markerer den nyere teoridannelse omkring kognitiv kapitalisme, at alle disse "post"-betegnelser ikke er tilstrækkelige og med adjektivet "kognitiv" gives diagnostikken af samtiden i stedet en positiv bestemmelse (Kristensen 2008: 88). I en rent økonomisk optik er den kognitive kapitalisme udtryk for den historiske udvikling, hvorigennem viden, erkendelse og ideer i tiltagende grad bliver vigtige for det økonomiske system. Selvom den industrielle produktionsform måske stadig er den *kvantitativt dominante* på et nationaløkonomisk niveau, er de nye kognitive produktionsformer de *kvalitativt dominante*. De nye kognitive produktionsformer er med andre ord, hvad industrien var for landbruget i 1800-tallet: den kvalitativt om end endnu ikke kvantitativt dominante. Teknisk set er der her tale om, at det økonomiske system i tiltagende grad udnytter hele arsenalet af "positive eksternaliteter", der knytter sig til menneskets idérigdom og subjektivitet (erkendelse, viden, sprog, information, affekter, oplevelser). Tesen i *Le nouvel esprit du capitalisme* er imidlertid, at denne rent økonomiske udvikling er korrelativ til og delvist betinget af ændringer i samfundets normative værdier, af "ånden" i kapitalismen.

Denne sideløbende normative ændring i de vestlige samfunds værdier kortlægges af Boltanski & Chiapello ved empirisk at afdække en ny normativ referenceramme eller værdighedsorden knyttet til projektarbejdsformen. Dette *projektregime* [fr. *la cité par projet*] er antageligvis blevet det fremherskende siden 1990'erne (Boltanski and Chiapello 2005: 103-65). Herfra bliver en transformation af kapitalismens ånd nemlig i tiltagende grad tydelig, idet økonomiens og erhvervslivets organisationsform orienterer sig imod et nyt værdisæt. Dette nye værdisæt er ifølge Boltanski & Chiapello præget af en "konnektionistisk" logik, en privilegering af en fleksibel og netværksbaseret organisationsform og en bestemmelse af det attrå-værdige individ som det fleksible menneske, der konstant indgår og udgår af forskellige relationer. Arbejderen snarere end virksomheden bliver ansvarlig for udvikling af kompetencer igennem tilknytningen til forskellige skiftende 'projekter', hvor det også påkræves, at man investerer sig selv personligt. Arbejdskraften bliver populært sagt til 'human kapital' og hele ens personlighed og subjektivitet kan dermed potentielt brændes af som produktiv økonomisk ressource.

Denne udvikling i organisationsform, der er nødvendig for at sikre effektiviteten i udvekslingen af immaterielle goder som ideer og viden, retfærdiggøres normativt med reference til individets muligheder for selvrealisering, kreativitet, 'livslang læring' og absolut frihed igennem skiftende engagementer. Hertil knytter sig en bidende ironi, idet Boltanski & Chiapello sporer disse værdier tilbage til 68-oprøret, som netop forfægtede individets normative ret til selvrealisering, frihed og personlig udvikling. Fra maj '68 forplantede parolerne sig først til management-litteraturen og senere

videre til den konkrete virksomhedspraksis og samfundets økonomiske logik. Således kan den perfekte arbejder for kapitalismen i dag ses som en realisering af ånden fra '68.

Denne diagnose stilles hos Boltanski & Chiapello ved en forholdsvis detaljeret gennemgang af den historiske empiri. På et teoretisk niveau brydes der naturligvis ved denne diagnose også med den vulgær-marxistiske skelnen imellem (materiel) "basis" og (ideologisk) "overbygning" og den tilhørende reduktion af overbygningen til basis. Snarere fastholdes overbygningsfænomeners relative autonomi, samtidigt med at øjet ikke fjernes fra samfundets materielle vilkår. En sådan fastholdelse er slet og ret grundlaget for overhovedet at finde kapitalismens ånd interessant og for at behandle normer og legitimationsformer som andet og mere end blotte epifenomener. Ambitionen er snarere at tænke vekselvirkningen imellem økonomi og normativitet inden for rammerne af den nuværende kognitive kapitalisme.

Konklusion: Normernes politiske økonomi

Under den kognitive kapitalisme bliver arbejdskraft til skaberkraft. Dette er på den ene side betinget af højteknologiske fremskridt, hvorved arbejdet kan løses fra dets umiddelbare materielle karakter, men på den anden side også betinget af en række normative ændringer i samfundet, der forlener den nye netværks-organisationsform med dens påkrævede legitimitet. Kortlægningen af en sådan kompleks sammenhæng, hvor hverken økonomiens hårde fakta eller samfundets etiske konstitution kan gives en absolut prioritet, kræver et avanceret teoriapparat og en nuanceret empirisk beskrivelse. Boltanski & Chiapellos omfattende empiriske arbejde er i denne sammenhæng uden sidestykke, og som jeg

har prøvet at antyde rummer Boltanskis socialteoretiske perspektiv også kimen til at begribe de normative ændringer i samfundets værdiskabende kræfter på et begrebsligt og epistemologisk niveau.

Foucault omtaler et sted sit historiske ærinde som en afdækning af *sandhedens politiske økonomi* (Foucault 1980: 132). For mig at se udgør Boltanskis socialteoretiske ærinde på lignende måde en afdækning af normernes politiske økonomi. På den ene side afdækkes normativitet som en strategisk plads for afgørelsen af politiske og økonomiske tvister, og på den anden side vises forbindelsen imellem normative ideer og den konkrete virksomhedspraksis i nutidens økonomi. Idet der på denne måde afsløres et helt relationsnet imellem normativitet og økonomi – dvs. imellem de to diskurser, der indtil nu har spaltet værdibegebet imellem sig - må Boltanski & Chiapello siges at yde et væsentligt bidrag til tænkningen af værdi i en nutidig sammenhæng.

Noter

¹ Brud-begrebet er ganske givet det mest kendte fra den franske epistemologitradition, der spænder fra Bachelard og Koyré over Althusser og til Regnault og Foucault (jf. Schmidt 1983). Det bruges her i dets velkendte betydning til at markere en diskontinuitet, der signalerer et videnskabeligt fremskridt – eksemplificeret af Althusser (1969) teori om Marx som et epistemologisk snit indenfor den politiske økonomi. Mindre relevant er her Foucaults anvendelse af begrebet som markeringen af en forskel imellem forskellige tidsperiodes tænkemåde – eksemplificeret i Foucaults (2006 [1965]) teori om historiske epistemer.

Litteratur

- Althusser, Louis. (1969): *For Marx*. Verso.
- Aristoteles. (2001): *Etikken*. Samlerens Bogklub.
- Boltanski, Luc. (2010): *Pragmatisk sociologi*. Reitzel.
- Boltanski, Luc (2011): "An Interview with Luc Boltanski: Criticism and the Expansion of Knowledge." *European Journal of Social Theory* 14 (3) (August 8): 361–381.
- Boltanski, Luc & Eve Chiapello. (2005): *The New Spirit of Capitalism*. Verso.
- Boltanski, Luc & Laurent Thévenot. (2006): *On Justification: Economies of Worth*. Princeton University Press.
- Debreu, Gérard. (1959): *Theory of Value: An Axiomatic Analysis of Economic Equilibrium*. YALE University Press.
- Deleuze, Gilles & Felix Guattari. (1987): *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press.
- Foucault, Michel (1980): *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*. Knopf/Doubleday Publishing Group.
- Foucault, Michel (2006): *Ordene og tingene: en arkæologi om humanvidenskaberne*. Det lille Forlag.
- Habermas, Jürgen. (1990): *Der Philosophische Diskurs Der Moderne*. MIT Press.
- Kristensen, Jens Erik. (2008): "Kapitalismens Nye Ånd Og Økonomiske Hamskifte." *Dansk Sociologi* 19 (2): 87–108.
- Marx, Karl (2004): *Capital: A Critique of Political Economy*. Penguin Books Limited.
- Nietzsche, Friedrich (1999): *Morales oprindelse: et stridskrift*. Det lille forlag.
- Ricardo, David (1992): *David Ricardo: Notes on Malthus' "Measure of Value"*. Cambridge University Press.
- Schmidt, Lars-Henrik (1983): "Indledning - Sandhed Og Viden." In *Epistemologi - Tekster Af Koyré, Bachelard, Canguilhem, Althusser, Regnault, Foucault Desanti, Lacan*. 1st ed. København: Rhodos.
- Schmidt, Lars-Henrik (2000): *Det socialanalytiske perspektiv*. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Schmidt, Lars-Henrik (1990): *Det Sociale Selv - Invitation Til Socialanalytik*. Aarhus Universitetsforlag.
- Thanning Sørensen, Morten & Gudmand-Hoyer, Marius. (2003): "De Sociale Bånd." *Sameksistens Uden Common Sense - Opleg Til Forsvar Af Den Filosofiske Doktorgrad*: 25–30.
- Weber, Max (1968): *Wirtschaft Und Gesellschaft*. Bedminster Press.
- Žižek, Slavoj (2006): *The Parallax View*. MIT Press.

Interacting Minds Lecture Series Fall 2013

The Interacting Minds Lecture Series is a series of lectures that each year focus on a particularly important feature of how human minds interact.

The Lecture Series serves as a window to the large community at Aarhus University and beyond, as well as a link to the core research topics at the Centre. Furthermore, it aims to be a vehicle of inspiration for the members of the Centre.

Visit the IMC Lectures website for more information and details.

<http://goo.gl/OQQA8F>

Tragedy of the Commons

- On the negative externalities of civic association

This essay concerns the description of a shared body of natural or cultural resources termed the commons. A common is a pool of resources held to be common to every member of a certain public, so that each member has access to its resources, but no one person owns it or has more rights to it than another.

Kelly Walt: Pogo Earth Day Poster 1971

Examples of natural commons include environmental resources such as unenclosed forests, rivers, grazing land or fisheries, where people may leave or take advantage of resources as they see fit. In this respect, the notion of commons may be thought to be harking back to a time before private ownership of resources and state legislation on the use of public spaces, when rights and privileges to use their resources had yet to be fully defined and upheld by some official governing party. The notion of a common therefore creates the conceptual default conditions for examining how people converge on a rule configuration for appropriating the use of resources in a base situation and a study of people's reasons for doing so. However, it also provides a measure for gauging why natural and cultural resources have historically been (and still are) squandered by collective misuse. The purpose of this essay will therefore be to provide a structural, rather than normative or ideological, examination of the reasons why people have adopted norms and regulations for what would otherwise be openly accessible resources, and why these norms have been either to the benefit or detriment of the commons.

The Tragedy of the Commons

"The essence of dramatic tragedy is not unhappiness. It resides in the solemnity of the remorseless working of things." (Hardin (1968) citing Whitehead) As mentioned before, a common is defined as a shared pool of resources which people, guided by their own interests, may freely add to or take from. However, as the American biologist Garrett Hardin motioned in his article *The Tragedy of the Commons* (1968), this creates a social dilemma about how people use their freedom with regard to an open, but

finite source of interest, which, he motions, can only lead to the depletion of shared resources. Hardin uses the example of a pasture open to a number of herdsmen. Each herdsman is free to let as much cattle graze on the pasture as he sees fit. As there is no constraint on how many animals each herdsman may let graze on the pasture, and as it will be rational for each herdsman to maximize his own gains, it will make sense for him to increase his utility by adding more animals to his herd grazing on the commons. He may be aware that by doing so he affects the commons negatively, but as any negative utility to the commons is divided evenly with the other herdsmen, each herdsman will reason that his total utility is still positive, and that adding another animal to the pasture will always be to his benefit. However, if each herdsman reasons along these same lines, it creates an infinite want which cannot be sustained by the finite amount of resources available on the commons and thus results in its depletion – and a tragedy of the commons.

Each man is locked into a system that compels him to increase his herd without limit – in a finite world that is limited. Ruin is the destination toward which all men rush, each pursuing his own best interest in the freedom of the commons. Freedom in a commons brings ruin to all.

Hardin (1968:246)

For Hardin, it is exactly the nature of this social dilemma - that people's rational choice towards the circumstances of their environment when pursued collectively – that leads to ruin. It is therefore the intrinsic structure of the commons, the fact that there are no rules prohibiting the nature of self-interest, which will inevitably lead to a

tragic outcome for the system of interactions as a whole. Although we might be disposed to think that what is called for here is that the affected parties act conscientiously, considering the long-term ramifications of their own actions for the good of the common as a whole, this will, according to Hardin, not solve the problem. Following the Reverend Thomas Malthus (1798), Hardin insists that it is no use appealing to the conscience or temperance of the people taking part in the use of the commons, as this merely amounts to a form of coercion between and among affected parties with no guarantee that a group preaching temperance now might not later use this to their own advantage. The only way to legislate temperance, according to Hardin, is to enforce it by way of administrative law, understood as mutual coercion – we mutually agree (grumblingly) upon a set of rules, regulations and other coercive devices (such as taxes) which will be inflicted on all affected parties, in order to escape the horrors of the tragedy of the commons. Thus, Hardin motions that the only way to preserve and manage the natural resources of commons is by abandoning our freedom to do with them as we please, by enforcing the rule of law, rather than the rule of man. The only way to save the commons, according to Hardin, is therefore by regulating and inhibiting people's freedom to use and access its resources as they see fit, thereby abandoning the notion of a common altogether.

Tragedy of the Anti-commons

Although Hardin's solution to the tragedy of the commons may seem rather blunt, it does, however, align itself well with our intuitions about how we historically came to erect boundaries and enforce property

rights on land and resources which would otherwise be publicly accessible. However, we need to be clear about the nature of Hardin's solution in order to examine whether or not it actually solves the problem of the commons: having avoided one form of tragedy, the question is whether we are not merely heading towards a different kind of tragedy. As the American professor of law and property, Michael A. Heller (1998), has pointed out in his examination of the property rights of the Soviet Union, a possible result of the form of regulative legislation that Hardin is proposing may lead to what Heller calls the tragedy of the *anti-commons*.

Hardin's solution to the tragedy of the commons can take one of two forms: either private ownership or shared ownership. With the former, we imply that one of the parties in a dispute over land or resources stakes a claim of ownership, thereby making him solely responsible for the management of his property. In this case, whether or not we will experience a depletion of natural resources, as was the case with the tragedy of the commons, is determined by how the owner manages his property; whether he develops his long-term financial interests by creating sustainable growth or whether he squanders the resources of his property through short-sighted mismanagement is entirely up to him. In the case of shared ownership, however, where property is shared collectively by multiple parties, in what can be thought of as a disaggregated bundle of property rights, each owns a part of the resources available, and management of these resources is contingent on the consent of all affected parties.

And this, according to Heller, creates a new social dilemma as no one has privileged access to their part of the collectively

owned property and everyone has a right to veto decisions on the use of property. This means that decisions on how to use available resources are dependent on the unanimous consent of all parties involved; if one disagrees, he can block the use of his part of the property, thereby preventing others from using their part efficiently. As the favoured use of each party's share of the collective's resource is contingent on the consent of others and as their preferred use of this property is unlikely to be given unanimous consent, each party may reason that they themselves cannot be bothered to propose innovative suggestions for the use of this collectively owned property as their proposal is unlikely to be approved by all the other property owners. The collective resources are therefore prone to lay fallow, as any attempt to manage them effectively even in the face of changing social and natural circumstances is likely to fail. This then creates a tragedy of the anti-commons, which is the mirror image to the tragedy of the commons: the structure of the collectively owned property creates a problem of dis-use, rather than over-use.

Although this may at first seem preferable to the tragedy of the commons, the case of anti-commons nevertheless demonstrates how our collective association may impede innovation and frustrate what would otherwise be a desirable social outcome. Contrary to Hardin's assumptions, an association of property-owners does therefore not guaranty that the underlying problems of the coercive powers of individuals on a collective whole will disappear; it merely changes the default conditions for agentive reasoning in a way that disposes people to make less effective use of their freedom, rather than disposing them to use this freedom for the benefit of all.

Considerations on *externalities* and emergent norms

So far our considerations on the tragedies of commons and anti-commons have concerned how the initial collective resources of an environment may undergo a process of disuse due to the ways in which people, acting in accordance with their own expected utilities, perceive their rights to these resources. However, as the problems associated with both these social dilemmas concern how the actions of agents on the basis of their own expectations of utility manifest in unexpected consequences when applied to the system at large, we may come to see these unexpected consequences as an object of study in and of themselves. Thus, we may turn to an analysis of *externalities* as a means of furthering our study of these social dilemmas.

Externalities here refers to the external effect of activities of production and transaction affecting an otherwise uninvolved party who has no say in the matter. Externalities may be defined as either *positive* or *negative* depending on whether the effect on the uninvolved party is beneficial or detrimental. Positive externalities include "spillover effects"; for example if a person buys fire protection for his property, it will help his neighbours by reducing the risk of fire spreading to their houses. Negative externalities include examples of how some manufacturing process used by a company creates pollution, which in turn creates adverse health conditions for nearby residents. The characteristic quality of externalities, whether positive or negative, is that they are brought about as an unintended effect of some party's activity and that their effects influence another uninvolved party in some tangible way. Externalities may therefore be thought of

as the manifestation of a form of *common* resource through human interaction, in that they are not the property of the party who brought them into being (they are un-owned) and that the effects of their management is shared by otherwise disparate parties (they are common).

To give an instance of a negative externality, we can borrow the example given by economists James M. Buchanan and Craig Stubblebine (1962) of neighbour B who, desiring privacy, constructs a tall fence around his property. As B is entitled by property rights to do so, he may construct the fence as tall as he likes to prevent others from intruding on his privacy. However, at a certain height, B's fence will obstruct his neighbour A's view of the mountain range in the background. B's right to build his fence as he likes therefore creates a negative external effect for his neighbour A, whose property value may depreciate as a result. We therefore have a conflict of interest: the height of the fence may benefit the interest of one party, only by creating disadvantages for the interest of the other. In one sense, the nature of this conflict is at heart asymmetrical as it is B's right to do with his property as he wishes and therefore build the fence as high as he sees fit. However, if the negative externalities of B's property in this case infringe on A's property in some tangible way, this creates a situation where the property rights of both parties are at issue, meaning that B cannot claim sole authority with regard to the height of his fence. The problem can therefore only be resolved in so far as A and B are prepared to reach a joint agreement, which will involve B *not* using his freedom to do what he wants with his property, but instead agree to *share* the management of the externalities of his actions by letting A be part of his decision on

the height of his fence. Depending on the nature of these externalities, it will be possible for both parties to reach a point of equilibrium where a modification of the height of the fence will benefit A, without thereby hampering B's wish for privacy. When an externality allows for this possibility, it may be called Pareto-relevant:

An externality is defined as Pareto-relevant when the extent of the activity may be modified in such a way that the externally affected party, A, can be made better off without the acting party, B, being made worse off. (Buchanan 1962:374)

Our hypothetical dispute between neighbours therefore shows how people may in fact become aware of the negative externalities of their activities on an otherwise uninvolved party and that the nature of these disputes can only be resolved once we are willing to take *shared* responsibility for these externalities. We must therefore allow for the possibility that people, even in cases where there are no clear definitions of property rights, do nonetheless often converge on a rule of conduct which can benefit all affected parties.

This line of reasoning demonstrates that the premise of Hardin's argument – that individuals in a common will only act out of considerations for their own expected utility – is faulty in so far as we can add that these individuals may have direct correspondence with their peers and that they may adopt rules of conduct that benefit their mutual association without leaving themselves any the worse off. Instead of seeing mutual coercion as the only means of combating a tragedy of the commons, we may therefore see in our interactions with others the possibility for a means of coop-

eration that leads to the gradual creation and maintenance of locally agreed upon ideas and rules of conduct that lessen the negative externalities of our activities.

The rise and fall of civic virtue

Although we have proved the possibility of agents in a social dilemma choosing a method of cooperation that may lead to a mutually desirable outcome, we have yet to give reasons for its plausibility. Furthermore, we have yet to examine why people may choose to adopt these rules of conduct as a norm, even when their expected utility for doing so have been satisfied. We therefore need to explore the nature of rules, and why people may freely choose to live in accordance with them.

Under the present considerations of the governance and use of initial endowments, a rule may first be thought of as a commitment to a course of action which realises the long-term positive goals of individuals by disregarding short-term enjoyments. Given Hardin's argument on the initial self-regarding preferences of humans in the default conditions of a commons, the possibility of realising such a course of action seems dubious as people would be unwilling to realise a course of action that requires them to invest in resources they do not own and which could be spoiled by negative externalities of others acting in terms of their short-term interests. As we saw before, however, people may come to an agreement on how to manage these externalities by mutually consenting to a course of action that will serve the long-term interests of both parties without either party being worse off. This, however, assumes a measure of trust in another's commitment to a rule of conduct that will in the long run be to the betterment of both par-

ties in light of the readily available alternatives that only benefit one party. The only basis for sustained rules of conduct is therefore a general assumption of reciprocation, i.e. that in making your actions concurrent with the terms of the agreement, the other will respect these terms and do the same. The formal structure of rules is therefore dependent on an underlying assumption of trust; failure to live up to this will return the parties to their initial self-regarding motives that benefit them exclusively.

The effects of following a rule-guided form of association may consequently be seen by a twofold characteristic whose aspects mutually help to sustain this mode of conduct – these aspects may be characterized as *normative* and *psychological*. By the former, we may say that if the strategy of mutually agreeing on a particular form of rule-governed association has proven beneficial for all parties, then these parties will be more likely to agree on such rules as constituting a mode of conduct which preserves and engenders a set of values that are mutually agreed upon. For instance, if both neighbours in our dispute above come to a conclusion on the appropriate height of the fence, this decision may then serve as precedence for future decisions on the height of fences in the neighbourhood. This then serves as an example of how a prudentially agreed upon solution to a practical problem can be constitutive of a set of norms which are regulative of how people *ought* to conduct themselves. Rather than seen as separate from practical considerations, we may therefore see norms as an emergent characteristic of our mutual association which carries the latent rationality of our decisions and gains reality as a social phenomenon once we choose to abide by them. It is the abiding reality of these social

phenomena that official institutions and governmental services hope to secure by formulating rules that create a homogenous measure of human rationality. However, as among others the sociologist Thomas Dietz has noted as a critic of Hardin's *Tragedy of the Commons*, people have been able to govern the commons successfully for generations by self-governing institutions and informal laws without the advent of judicial and governmental services.

He [Hardin] missed the point that many social groups, including the herders on the commons that provided the metaphor for his analysis, have struggled successfully against threats of resource degradation by developing and maintaining self-governing institutions. (Dietz 2003:1907)

Thus, people have been able to successfully develop informal rule-governed problem solutions before the advent of private and state ownership, which provided a foundation for maintaining norms and values of civic association and responsibility in the light of changing challenges to the commons. We therefore see that as long as people are willing to see rules of mutual association as engendering norms and values worth adhering to as a means of facing the challenges of our changing reality, they are in turn willing to uphold these norms and values as social facts.

And this, in turn, brings us to the *psychological* benefit of our rule-guided form of association. By adopting a rule to govern our mutual association, we also set a standard by which to judge whether our contribution to this association has been to the benefit or detriment of it. If one party breaks his promise by not abiding by the rules agreed upon, we may say that this

person has not reciprocated the trust of our agreement and is therefore not to be included in future associations. Further, as this person has proved uncooperative with regard to the norms and values of our mutual association, we may judge him or her negatively in terms of these norms and values. Taken as a concrete measure of our underlying norms and values, rules therefore seem to contribute to our sense of identity; to act by a rule-governed course of conduct is to be identifiable by the values and norms that emerge from it. And as considerations of identity begin to take precedence over the more basic considerations of utility, a person may begin to value the former more than the latter to the extent that he or she may choose to follow a rule solely in terms of how his or her identity may be reflected in the actions carried out. For instance, if we see a discarded newspaper in a public park, we may choose to pick it up and put it in a refuse bin, even if the act of doing so does not benefit us either in terms of utility or social standing, but merely because we feel conscientiously compelled to do it. We may therefore see in our mutual associations the foundations for the emergence of a state of character that disposes us to do what we think is right, not a means to an end, but for its own sake.

We see that all men mean by justice that kind of state of character which makes people disposed to do what is just and makes act justly and wish for what is just. (Aristotle 2009:80)

This line of thought is neglected by Hardin in his original conception of the tragedy of the commons, and it demonstrates that predictions about how people will seek to maximize their own utility in isolation

leave out consideration of how a process of identification can be brought about by people's mutual association which may lead them to abandon deliberations of their own expected utility for considerations of how their notion of selfhood will be represented in the actions they undertake. A *civic virtue* may therefore be seen as a disposition to act in terms of rules governing mutual association, not because of a calculative reasoning as to the expected utility of doing so but because our notions of identity dispose us to act in a way that is concurrent with the values and norms we seek to engender by our mutual associations.

Given this two-pronged characteristic of a rule-guided form of association, we may expect this system of human interactions to be almost self-sustaining: by co-operating in terms of the rules of our association, we strengthen the social reality of norms and values and we engage in rule-governed associations because the norms and values formed by this mode of association in turn develop our sense of selfhood as a civic virtue. However, it is worth noting that this process is still best understood as a means of dealing with the challenges of the commons and the negative externalities of our involvement in it. As the most prevalent way of dealing with these challenges has been through the creation of some form of government institution, we may ask ourselves if we have relegated our concerns for these challenges to such institutions and thereby our sense of responsibility for meeting these challenges. In other words, is our tendency to presume that the only way of dealing with the problems of the commons to erect government institutions and abiding by the rules of society, as Hardin presumed, in and of itself a reason to expect a decline in civic virtue?

The reason why we should be remain vigilant on this issue is that if we merely suppose that it is the job of an external agent, such as a government institution, to combat the problems of the negative externalities of our association rather than a matter of our own civic duty, then we may find that we have returned to the self-regarding interests of our default condition in the tragedy of the commons. This will lead to a relegation of responsibility to ever larger, yet ever less efficient government institutions that cannot address the negative externalities of our association, because they themselves become part of these. Thus we need to remain critical of how institutions promote or undermine norms of reciprocity that our civic virtues and not simply presume these institutions will solve our problems for us. To return to the prophetic words of Pogo in the introductory comic "*We have met the enemy and he is us*".

Bibliography

- Aristotle "*The Nicomachean Ethics*",
Oxford University Press 2009
- Hardin, Garrett "*The Tragedy of the Commons*", 1st edition 1968 in Science, reprint Journal of Natural Resources Policy Research vol. 1 no. 3 2009
- Heller, Michael A "*The Tragedy of the Anticommons: Property in the Transition from Marx to Markets*", Harvard Law Review vol. 111. No. 3 1998.
- Malthus, Thomas "*An Essay on the Principle of Population*", St. Paul's Church Yard 1798
- Buchanan, James M & Stubblebine, Craig W. "*Externality*", *Economica* vol. 29 no. 116, 1962
- Dietz, Thomas et al "*The Struggle to Govern the Commons*", *Science* vol. 302, 2003
- Walt, Kelly "Pogo Earth Day Poster 1971", <http://www.planetwaves.net/pogo.web.jpg>

Klosteret – byen – firmaet – ?

– Om privilegerede steder for
økonomisk og politisk praksis

Alle politiske fællesskaber og sammenslutninger har brug for en form for økonomi. Hvad enten det så er en mere primitiv administration af fødevarerbeholdningen og simpelt bytte og udveksling i en naturaløkonomi (en simpel administration af husholdningen, oikos), eller om en mere avanceret pengeøkonomi med kredit, renter, dobbelt bogføring og investeringer af overskud til fremtidig afkast i en mere kapitalistisk forstand. I det følgende skal det dog ikke dreje sig om udviklingen eller fremkomsten af et sådant økonomisk system, som vi kunne kalde kapitalistisk, men snarere om en refleksion over, hvordan enhver økonomisk orden har brug for (eller i hvert fald tilsyneladende har haft) visse privilegerede steder uden for, parallelt med, eller ved siden af den eksisterende orden, der, som undtagelse har haft en særstatus i forhold til den sædvanlige økonomiske og politiske praksis, og som eksisterede som centrale steder for økonomisk produktion, men som også samtidig var centrale steder for tænkningen af både økonomi og politik.

I det følgende skal det dreje sig om tre sådanne privilegerede steder i tre (meget groft inddelte og overordnede) perioder, nemlig klosteret, byen og firmaet. Disse tre steder bliver her undersøgt som sådanne privilegerede steder indenfor den herskende politiske orden, som (med overlap) har fulgt hinanden som essentielle steder for økonomisk produktion – og derfor også som essentielle steder for økonomisk og politisk tænkning. Til sidst vil vi slutte af med et par refleksioner over sådanne privilegerede steders status i dag samt hvad dette betyder for en økonomisk og politisk praksis.

1. Klosteret

I sin bog *Altissima povertà* (Den højeste fattigdom) fra 2011 behandler Giorgio Agamben en helt særlig litteratur: kloster-, munke-, eller ordensreglerne fra det 4. til det 13. århundrede, som beskrev, hvordan livet i klosteret skulle leves. Denne særlige litteraturs centrale anliggende var, at styre og regere menneskenes (her munkenes) liv på et både individuelt og kollektivt niveau, ved at lave forskrifter for hvordan munkene kunne opnå *Zōnobium*, eller *koinos bios*, livet i fællesskab (Agamben 2012a: 16-19). Munkelivet, der normalt anses for at være

den enkeltes flugt ind i den ensomme, stille og afskårne tilbedelse af Gud, viser sig således at være et gennemreguleret forhold, hvor den enkelte skal indgå i klosterlivets fællesskab, således at det at leve sammen, bliver den nødvendige forudsætning for munkelivet (Agamben 2012a: 22-23, 28). Det at bo og leve sammen betød derfor, for munkene, ikke bare at være sammen på det sted, de var, og i det tøj de bar, men først og fremmest i en særlig *habitus*; som levende på en særlig måde med særlige regler og en særlig livsform (Agamben 2012a: 32). En central del af dette liv var inddelingen af tid, som reguleret af bønner, sang og oplæsning af den hellige skrift. Dette var strengt delt op i forskellige embeder (*officium*), til bøn, læsning og ikke mindst arbejde, hvor der blev levet op til Paulus' bud om den uophørlige bøn ved at gøre det til grundbestanddelen i munkelivet således at hele munkelivet, ikke bare gudstjenesten og bønnen, men også arbejdet, blev indrettet som en uafbrudt, konstant og altomfattende liturgi (Agamben 2012a: 10, 36-41).

Det centrale for Agamben er således at vise, hvordan der i munkelivet er et konstant sammenfald mellem det liv, der blev levet og den regel, der regulerede det, som er særligt tvetydigt i disse klosterregler, som var egentlig lov og ret, men som stadig havde en regulerende virkning (Agamben 2012a: 43-45). Dette viser således også hen til den særlige status klostrene havde på dette tidspunkt, som steder udenfor den almindeligt gældende lov i samfundet. Munkereglerne har således ifølge Agamben en vis retslik karakter og kan betragtes som konstituerende handlinger, der tjener til at oprette og vedligeholde de politiske fællesskaber som klostrene var (Agamben 2012a: 74). Klostrene var nemlig som sådan politiske fællesskaber, som naturligvis var del af et

større politisk-åndeligt fællesskab i den kristne kirkes *corpus christi*. Kirken, som på mange måder var den dominerende politiske orden i tiden efter Romerrigetets fald, byggede sin organisation på en infrastruktur af byer som centrale steder for den gejstlige magt og biskopperne, men også i høj grad på klostre som centrale steder for politisk magt og økonomisk produktion (Sassen 2006: 38).

Klostrene var således reguleret af et helt særligt regel- og normsystem, fundet i en særlig litteratur, på en måde uden for, eller i hvert fald ved siden af eller parallelt til, den gældende politiske orden. En slags undtagelse i den "normale" politisk/religiøse rum. Klostrene var på den måde steder ved siden af eller uden for den normale orden, med egen regulering og egne regler, som var centrale steder for kirkens politiske magt, men også i høj grad som centrale steder for økonomisk produktion. Ydermere var klostrene helt centrale steder for politisk (og økonomisk, såvel som juridisk og filosofisk) tænkning. Det var således i klostrene (særligt de norditalienske), at munke som glosatorer eller kommentatorer kommenterede og forklarede de romerske retskilder og Justinians lovsamling for at begribe kirken som en juridisk struktur som *corpus christi* eller *corpus mysticum* og således udviklede den kanoniske ret, der blev en helt central del af udviklingen af den vestlige retskultur.¹ Det var også i klostrene (og/eller universiteterne, som også kunne være blevet betragtet), at den filosofiske tænkning fandt sted. Man kan derfor overveje, om klostrene på dette tidspunkt, som centre for økonomisk og politisk praksis, såvel som tænkning, på en måde repræsenterer et særligt rum i den "normale" orden, reguleret af egne regler, hvor der blev levet et særligt liv, og som havde en religiøs, politisk og økonomisk særstatus. Dette liv, som Agam-

ben i sin bog forbinder med en særlig livsform, som var uskelnelig fra den regel det både skabte og repræsenterede, som gjorde selve livet til en uophørlig liturgi og denne liturgi til et særligt embede, blev således på et tidspunkt indoptaget og overtaget af kirken og gjort til grundreglerne for det religiøse liv (Agamben 2012a: 165; særligt om embedet se Agamben 2012b). Med kirkens overtagelse af klostrenes praksisser, samt ekskluderingen af de ordener, der var for radikale (særligt i økonomisk forstand som f.eks. Franciskanerordenen, der afviste privatejendommen, som den sidste del af Agambens bog handler om), samt den økonomiske udviklings behov for større økonomiske centre og en fremkomst af mere magtfulde territoriale herskere, overtog de voksende handelsbyer i større og større grad rollen som privilegerede steder.

2. Byen

Klostrene fortsatte naturligvis med at eksistere og beholdt også i høj grad en særlig status. Men argumentet er her ikke så meget, at klostrene skulle forsvinde, som at vi med de politiske og økonomiske udviklinger får et nyt privilegeret sted som det særlige sted *par excellence* for økonomisk og politisk praksis nemlig *byen*. Også byen havde naturligvis tidligere været et helt centralt sted som økonomiske og politiske centre, men som undergår en forandring i tiden mellem 1000-1300, hvor også klosterordenerne og det særlige munkeliv blev mere og mere indoptaget i kirken. De økonomiske forandringer mellem 1000-1300 omfattede store økonomiske og politiske forandringer som monetarisering, øget rigidom og en eksplosion i antallet af byer. Dette sker samtidig med tidlige former for territorial suverænitet og grænsedragning i Europa, særligt Frankrig, England og Spanien. Suve-

rænitet- og herskabsformer, der endnu ikke var særligt stærke og disse konger og herskeres magt var således særdeles afhængige af alliancer og forbindelser med lokale herskere og med de voksende byer og andre politiske sammenslutninger og magter (Sassen 2006: 43-45). Byerne viste sig således at være afgørende steder for indtægter som centre for økonomisk aktivitet og således også for beskatning, hvorfor det at give nye byer tilladelse til at eksistere via et charter (privilegiebrev) og således også give dem visse undtagelser og privilegier blev centralt for de lokale herskeres forsøg på at sikre sig magten. Opkomsten af større byer som centre for handel og økonomisk liv betyder således også opkomsten af en ny klasse af borgerskab og handelsmænd som politisk subjekt. Et subjekt der foretrak en politisk stabil centralmagt og den sikkerhed, regularitet og uniformitet der var heri frem for skiftende krigsherrers og herskeres tilfældige skatteopkrævninger (Sassen 2006: 51-53).

I sin forelæsningsrække fra 1977-78 ved Collège de France, *Sikkerhed, territorium, befolkning*, bemærker Michel Foucault således også, hvordan byen var en særlig *undtagelse* fra den feudale beherskelse af territoriet, og hvordan byen stadig op i det 17. og begyndelsen af det 18. århundrede er karakteriseret af en særlig juridisk og administrativ specificitet, som gør den særegen i forhold til andre steder og rum indenfor territoriet, hvor den suveræne og militære magt langtfra er den eneste der gør sig gældende og som er karakteriseret ved en helt særlig og distinkt både økonomisk og social heterogenitet i forhold til landet (Foucault 2004: 14). Byerne var således helt afgørende steder for økonomisk produktion og afkast for de politiske magthavere, men byerne var i sig selv magtfulde steder med egne netværk og politiske og juridiske struktu-

rer. Her kan vi f.eks. tænke på Hansestæderne, den alliance af byer fra Baltikum til det sydlige England, særligt nordtyske handelsstæder, med en vis egen både politisk og juridisk struktur, samt naturligvis også de norditalienske by-stater med særligt Firenze, Venedig og Pisa, som i lang tid var den dominerende politiske enhed i Italien (og hvor netop det mange betragter som opkomsten af moderne politisk tænkning i form af Machiavelli samt ikke mindst nogle af de første banker såvel som regnskabssystemet dobbelt bogføring opstod).

Byerne var således særlige undtagelser udenfor den "normale" eller "regulære" beherskelse af territoriet (i den grad man kan tale om en sådan på dette tidspunkt), og som havde visse privilegier og særrettigheder, netop fordi de var så centrale for den økonomiske orden. Man kan på mange måder sige, at det er denne specificitet, der begynder at blive et problem for de suveræne, territoriale og administrative stater, der begynder at opstå i Vesteuropa i det 16. og 17. århundrede, hvor både den juridiske og politiske specificitet indenfor territoriet bliver et problem, men også særligt den isolering og enklavelignende status økonomierne havde i byerne i en periode hvor international handel bliver mere og mere afgørende. Det drejer sig med andre ord for de fremkommende territorialstater om en *de-enklaveliggørelse* af det specifikke og privilegerede juridiske, administrative og økonomiske rum i byen (Foucault 2004: 14). På mange måder kan man således også sige, at byen var det centrale sted for tænkningen af det politiske (og økonomiske) i tiden op til dannelsen af de suveræne territorialstater, og hvor netop byens integration i staten blev det centrale problem og byen blev en model til at tænke staten (Foucault 2004: 66).

Særligt i England havde byerne en særlig status som *corporate municipalities* og England har på mange måder en enestående historie for forskellige inkorporerede enheder som grundlaget for det politiske liv, hvor handelsselskaber, universiteter, som nævnt byer, og selv kongen (eller dronningen) var en form for *corporation* (se Maitland 2003).² Og det er denne korporations-tanke, denne kropstanke, der bliver afgørende for den politiske og økonomiske tænkning i det 17. århundrede, hvor kropsmetaforen i stigende grad begynder at blive brugt om staten. Derfor må vi tage en kort omvej gennem korporationens historie før vi kommer til det særlige privilegerede sted i den suveræne, territorialstatslige orden.

3. Korporationen

I forordet til sin berømte bog *The King's Two Bodies* fra 1957, bemærker Ernst H. Kantorowicz, at han begyndte at blive interesseret i den særlige korporationstanke som han i bogen udfolder som forholdet mellem kongens to kroppe (den levende, forgængelige og naturlige krop og embedets evige, politiske krop) da han i posten modtog et tidsskrift fra et benediktinsk kloster i USA, hvorpå der var trykt *The Order of St. Benedict, Inc.* (Kantorowicz 1997: xvii). En sådan inkorporering af bl.a. klostre var således, som nævnt, normal praksis i den angelsaksiske tradition, hvor korporationen og inkorporeringen af politiske fællesskaber spillede en fremtrædende rolle.

Det at betegne diverse (politiske) fællesskaber og sammenslutninger som *personer*, *kroppe* eller *korporationer* og at bruge kropslige metaforer om sådanne går helt tilbage til romerretten, hvor det 4. kapitel i 3. bog af Justinians lovsamling *Digestiones* specificeres, at sådanne (politiske) fællesskaber og sammenslutninger (som foreninger,

kolonier, administrative enheder ol.) kan tillades at eksistere som en krop, som en korporation, og dermed have rettigheder ligesom staten [res publica] til at eje fælles ejendom, en finansiell beholdning og en repræsentant til at handle på vegne af den (Digest 1985: 96).

Korporationsmetaforen blev især taget op igen i Middelalderen, hvor de kanoniske tænkere og kommentatorer af romerretten (i klostrene) brugte de romerske retskilder til at beskrive kirken og det religiøse fællesskab i retslige og juridiske termer (som *corpus christi* eller *corpus mysticum*). Og det var særligt med de to meget indflydelsesrige kommentatorer Bartolus de Saxoferrato (1313-1357) og Baldus de Ubaldis (1327-1400), at kropsmetaforen begyndte at blive brugt mere systematisk som et juridisk og organisatorisk syn på (politiske) fællesskaber, hvilket også accelererede brugen af den i vestlig politisk tænkning (Dohrn-van Rossum & Böckenförde 2004: 520-42; Kantorowicz 1997: 193-218; Jessen 2012a: 59-63).

Ingen formåede nok at bruge denne kropsmetafor i deres politiske tænkning i mere udpræget grad end Thomas Hobbes i *Leviathan* fra 1651, hvis meget berømte frontispice netop forestiller en kæmpe krop udgjort af en masse personers kroppe – statens eller kongens magt som inkorporeringen af undersåtterne. I introduktionen til *Leviathan* skriver Hobbes således: ”*For by Art is created the great LEVIATHAN called a COMMON-WEALTH, or STATE, (in latine, CIVITAS) which is but an Artificiall Man; though of greater stature and strength than the Naturall, for whose protection and defence it was intended*” (Hobbes 2008: 9). Staten er således et kunstigt menneske, en kunstig krop, der skal forsvare og beskytte de naturlige kroppe. Hobbes var en stærk fortaler for absolutisme og en stærk cen-

tralmagt, hvorfor han netop advarede mod konkurrerende politiske og militære enheder, som ikke var strengt kontrolleret af suverænen. I slutningen af kapitel 19:

Of those things that Weaken, or tend to the Dissolution of a Common-wealth”, [understreger Hobbes en sådan trussel]: “Another infirmity of a Common-wealth, is the immoderate greatness of a Town, when it is able to furnish out of its own Circuit, the number, and expence of a great Army: as also the great number of Corporations; which are as it were many lesser Common-wealths in the bowels of a greater, like wormes in the entrayles of a naturall man. (Hobbes 2008: 230)

Hobbes hentyder således til faren ved uafhængige og magtfulde centre som byerne var med egen juridisk, politisk og militær magt for en centralistisk statsmagt. De måtte derfor underordnes den centrale (territoriale) magt. På den anden side var Hobbes også klar over vigtigheden af handel, indkomst og penge (som han kalder statskroppens blod, Hobbes 2008: 174), men han beskæftiger sig ikke meget med den økonomiske, politiske og administrative enhed, der på dette tidspunkt var den vigtigste agent til at indbringe dette livsnødvendige blod, en enhed med særlige rettigheder og privilegier, som skulle komme til at spille en særlig rolle i de vestlige staters økonomiske udvikling, det der er blevet kaldt forløberen for det moderne multinationale selskab – handelskompagniet.³

4. Handelskompagniet

Hvis man er interesseret i korporations-tænkning og korporationsmetaforen, så er det ifølge Harold J. Laski fra tiden omkring Elizabeth (1558-1603) netop handelskom-

pagniet man må kigge på frem for byerne og *municipal corporations* (Laski 1917: 581). Det var da også Elizabeth, der den 31. december 1600 via et charter oprettede *The Governor and Company of Merchants of London trading into the East Indies*, mere almindeligt kaldet *The English East India Company*. Kompagniet blev oprettet som 'One body corporate and politick' og fik monopol på handelen med *the East Indies*, hvilket dækkede området fra Kap det Gode Håb på Afrikas sydspids til Magellanstrædet i Chile. Udover monopol på handelen med dette enorme område fik kompagniet også retten til at have deres egen hær, at håndhæve kriminel- og civil ret, fik lov at bygge fæstninger og forsvarsværker og ret til at føre krig og lave fred med ikke-kristne magthavere og senere også retten til at have eget flag og slå mønt. Disse beføjelser blev kompagniet tildelt for at beskytte de handlende og handelen mod andre europæiske kompagnier, pirater og ikke mindst for at tiltvinge sig adgang til den lukrative handel, som blev en større og større og vigtigere del i konkurrenceforholdet mellem de opstående suveræne territorialstater i Vesteuropa. Sådanne handelskompagnier med lignende beføjelser og privilegier blev i løbet af det 17. århundrede oprettet i stort alle de europæiske stater, hvor et af de mest kendte nok er det Hollandske Østindiske Kompagni (*Vereenigde Ost-Indische Compagnie, VOC*), der blev oprettet i 1602.

For det første kan man bemærke, hvordan disse nyoprettede handelselskaber får tildelt hvad vi i dag ville kalde suverænstatslige rettigheder, såsom retten til at lave lov, føre krig, osv. På den måde var handelskompagniet dog ikke nødvendigvis noget nyt i forhold til det væld af suverænitet- og herskabsformer, der eksisterede side om side før territorialstatens konsolidering, hvoraf

nogle af dem har været nævnt allerede, såsom det Tysk-romerske rige, pavedømmet, Hansestæderne, de italienske bystater ol. Som sådan er det måske mere interessant, at disse handelskompagnier begynder at opstå på samme tidspunkt som konsolideringen af territorialstaterne i Vesteuropa. Det er interessant i denne sammenhæng, at det sted, der bliver det centrale privilegerede sted for økonomisk praksis fra det 17. århundrede, netop var et sted *uden for* territoriet og væk fra den herskende politiske (nu territoriale) magt. En anden ting, der er interessant, er lige så meget som det havde suverænstatslige rettigheder, så var handelskompagniet en ny form for organisation, nemlig et aktieselskab, hvor selskabets kapital var ejet af mange investorer; målet var at opbygge kapital frem for blot at distribuere det tilbage til investorerne; ejerskab og kontrol var adskilt mellem valgte direktører og investorer; og selskaberne var permanente, inkorporerede, retslige personer. Og som sådan er handelskompagniet blevet kaldt forløberen for det moderne, multinationale selskab. Ydermere er det interessant at bemærke, at handelskompagnierne ikke bare var helt afgørende kilder til de opstående territorialstaters økonomi (også ved at bekriige og forhindre andre europæiske staters kompagnier i at deltage i den lukrative handel), men også var afgørende steder for økonomisk og politisk tænkning. En række af de tænkere, der udgjorde de første forsøg på systematisk økonomisk tænkning - nu kendt som 'merkantilisme', en økonomisk tænkning der hang tæt sammen med de fremkommende staters magt - var netop praktiske handelsfolk, der var dybt engageret og havde deres daglige praksis i handelskompagnierne (her kan nævnes f.eks. Thomas Mun, Josiah Child og William Petty). Ligeledes var mange indflydel-

sesrige personer og tænkere involverede i selskaberne. Således var Thomas Hobbes gennem sin arbejdsgiver Lord Cavendish involveret i The Virginia Company og The Somers Island Company (Bermuda), John Locke (som også skrev økonomiske skrifter) var storaktionær i slavehandelen gennem The Royal Africa Company og gennem sin arbejdsgiver Lord Shaftesbury, Secretary of the Board of Trade and Plantations og Secretary to the Lords Proprietor of Carolina. I Holland var Hugo Grotius også dybt involveret i det Hollandske Østindiske Kompani, VOC, for hvem han blev hyret til at skrive sine første skrifter (se Jessen 2012b).

Handelskompagniet spiller således rollen som det privilegerede sted for økonomisk og politisk praksis tiden for den suveræne stats opkomst. En entitet der netop opererede uden for suverænstatens territorium og udenfor det vesteuropæiske rum af suveræne stater og interstatslige system. Handelskompagnierne opererede således i et *terra nullius*, et tomt land, hvor der ikke var nogen statslig eller anden overordnet autoritet, men hvor der herskede en form for naturtilstand og enhvers magt var ret. Her kunne handelskompagnierne som suveræne magter kæmpe mod andre europæiske stater og handelskompagnier såvel som behandle den lokale befolkning på den måde de fandt mest hensigtsmæssig for at opretholde deres magt, såvel som sikre de livsvigtige indtægters blod til deres hjemstater (Jessen 2013; Jessen 2012b; for the East India Company som suveræn magt, se Stern 2011).

5. ?

Vi har indtil videre kigget på tre privilegerede steder i tre forskellige (groft inddelte og meget overordnede) perioder. Man kunne uden tvivl have fundet andre privilegerede steder samt været mere præcis i sine

historiske angivelser. Men her har vi kigget nærmere på klosteret, byen og handelskompagniet som steder, der lå uden for, ved siden af, eller parallelt til den eksisterende politiske orden, som var undtagelser, og som har haft en vis særstatus og haft særlige rettigheder og beføjelser netop fordi de var afgørende steder for økonomisk praksis. Samtidig har disse steder været afgørende steder for tænkningen af den politiske praksis. Klosteret med sine munke, byen med sine handelsfolk og som et laboratorium for staten, samt handelskompagniet som den organisatoriske, politiske og økonomiske praksis mange tænkere i det 17. århundrede var involveret i.

I sin bog *Undtagelsestilstand* fra 2003 undersøger Giorgio Agamben undtagelsestilstanden som regeringsparadigme, der bliver konstituerende for den gældende orden. Agamben undersøger primært undtagelsestilstanden som et (afgørende) element i den retslige og juridiske orden. Pointen er, at undtagelsen altid, fra romerriiget og frem til i dag, har været en afgørende del af retsordenen hvad enten undtagelsestilstanden (eller nødtilstanden) har været direkte indskrevet i retsordenen eller ej. For Agamben drejer det sig derfor om,

en suspension af den gældende orden for at kunne garantere dennes eksistens. Langt fra at være et normativt hul fremstår undtagelsestilstanden som en fiktivt hul, der er lavet i ordningen for at sikre normens eksistens og dens anvendelighed i en normal situation
(Agamben 2009: 63-64)

Undtagelsestilstanden er således hverken

uden for eller inden for retsordenen, og problemet med dens definition vedrører netop en tærskel eller en zone af forskelløshed,

*hvor ude og inde ikke udelukker hinanden,
men ubestemmeliggør hinanden.*

(Agamben 2009: 53)

Måske kan man lave den samme pointe i forhold til den økonomiske orden. Det virker til, at der altid har været forskellige rum, hvor de eksisterende regler og normer til en vis grad var suspenderet, og dette rum har i de steder, jeg har fremhævet i det foregående, været sammenfaldende med rum, der var særligt vigtige og centrale for den økonomiske produktion.

Man kunne således spørge sig selv, om sådanne privilegerede steder for økonomisk praksis findes i dag og hvorvidt de er nødvendige. Der findes uden tvivl mange steder man kunne argumentere for havde særlig status, eller i hvert fald virker til at være fritaget for ”normale” retslige, politiske (og måske moralske) standarder. Her kunne man f.eks. tænke økonomiske frizoner fritaget for almindelige arbejdsregler og skatter; multinationale selskabers fremfærd i f.eks. Afrika (eller andre steder uden for det europæiske territorium), hvor udnyttelsen af lokale ressourcer og arbejdskraft ledsages af omdirigering af profit (gennem såkaldt *transfer pricing*) så skattebyrden nedsættes; og også f.eks. den udviskning af grænser, den ubestemmelighedszone kunne man måske sige, der virker til at være opstået – eller i hvert fald intensiveret – mellem det private og det statslige siden murens fald, hvor der er opstået et enormt marked og forbrug af private udbydere af (hvad man kunne kalde) essentielt statslige funktioner såsom fængsler, sikkerhedstjenester, politi, sikkerhed og militær. Siden murens fald har der f.eks. været en massiv vækst i private militær- og sikkerhedsfirmaer som nu også er en regulær og fast del af vesteuropæiske staters krigsindsatser og hvor særligt Irak-

krigen (den seneste) var den første krig, hvor brugen af private virksomheder blev en enorm del af krigsindsatsen, ikke bare i forhold til militært mandskab og logistik, men også hvor store firmaer blev en central del af genopbygningsindsatsen og i privatiseringen af store irakiske foretagender. Irak er således blot ét (men et meget grelt ét) eksempel på den bølge af privatiseringer og ”korporatisme”, eller ”korporatokrati” (store selskabers magt samt statens rolle som forbedrer af forholdene for disse) som Naomi Klein dokumenterer i sin bog *The Shock Doctrine* (helt aktuelle eksempler kunne f.eks. være de store hjælpepakker som stater har uddelt til (private) banker, der var ”too big to fail”, samt staters afhængighed af private *credit rating* selskaber til at bestemme deres kredittværdighed).

Der er således ingen tvivl om at sikkerheds- og militærindustrien er en industri i vækst (en af de eneste i disse krisetider), hvor der kan hentes store indtægter. En industri der naturligvis er reguleret og anerkendt, men som vi måske stadig til en vis grad kan kalde et sted uden for den ”normale” orden, eller i hvert fald opererende i skyggesiden af det vi vil kalde den normale orden. Eller som denne undersøgelse har forsøgt at sætte fokus på, så er sådanne undtagelser, skyggesider og privilegerede steder netop konstitutive for den ”normale orden”. Sikkerheds og militærindustrien er således også en industri, der opererer væk fra, eller uden for, den relative orden og stabilitet i Vesteuropa, selvom firmaerne opererer herfra (og for at beskytte denne orden såsom EU’s brug af militærfirmaer til at oprette den forsvarsmur, der skal holde immigranter ude fra Europæisk territorium, se Information 2013). Det samme kunne man måske sige gjorde sig gældende for diverse selskabers operationer rundt

omkring i verden uden for almindelig bevågenhed og ret. Hvis den økonomiske orden har brug for særlige steder uden for, væk fra, eller parallelt til den selv, så er det her måske ét af stederne vi kan finde den, i grænselandet mellem det private og det offentlige, hvor private (militære) firmaer, sponsoreret og hjulpet af staterne, tjener deres penge (og det er mange penge) på død og ødelæggelse væk fra offentlighedens bevågenhed. Men der er uden tvivl mange eksempler. Hvis klosteret på et tidspunkt blev optaget i kirken, hvis byen blev optaget i staten, kan vi så måske sige nu, at staten er ved at blive optaget i firmaet, eller at der i hvert fald er ved at opstå en ubestemmelighedszone mellem det private og det statslige, hvor den statslige opgave i stigende grad bliver at understøtte private selskabers operationer og arbejdsbetingelser? Det virker i hvert fald til, at der altid har været undtagelser, der får den ”normale” orden til at fungere som den gør.

Noter

- ¹ Glossatorerne og kommentatorerne (lat. glossator, kommentator, fra glossare, at forklare eller kommentere (en tekst)) var de jurister, først og fremmest munke, der i særligt de norditalienske klostre og universiteter fra det 11-13. århundrede kommenterede og forklarede de romerske retskilder og som dermed skabte den kanoniske ret, kirkeretten (heraf kanonister) og dermed var en helt central del af udviklingen af den vestlige retskultur. De romerske retskilder var først og fremmest (og helt centralt), Justinians lovsamling. Justinian var østromersk kejser fra 527-565 og han samlede og udgav fra 529-534 den samlede romerret Corpus iuris civilis, kendt som Justinians lovsamling eller Digesta, og som blev kilden til den særlige vestlige retstradition (særligt gennem den kanoniske ret).
- ² Korporationer var uden tvivl en afgørende del af det politiske liv overalt i Europa, måske særligt Frankrig (se Wood 2012: særligt 147-287), men dog på en anden måde i England.
- ³ For Hobbes' forhold til handelskompagniet and andre korporationer i staten, se Jessen 2012a. For handelskompagniet, særligt the English East India Company, som forløberen for det moderne multinationale selskab, se Robins 2006.

Litteratur

- Agamben, Giorgio (2009, [2003]): *Undtagelsestilstand*, Århus: Philosophia.
- Agamben, Giorgio (2012a, [2011]): *Höchste Armut. Ordensregeln und Lebensform, (Homo sacer IV,1)*, S. Fischer Verlag, Frankfurt/Main.
- Agamben, Giorgio (2012b): *Opus Dei. Archéologie de l'office (Homo sacer II,5)*, Paris: Éditions du Seuil.
- Digest (1985, [c. 530]): *Digest of Justinian*, Theodor Mommsen (red.), Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Dohrn-van Rossum, Gerhard & Böckenförde, Ernst Wolfgang (2004, [1978]): "Organ, Organismus, Organisation, politischer Körper" i Otto Brunner, Werner Conze & Reinhart Koselleck, *Geschichtliche Grundbegriffe*, vol. 4, s. 519-622.
- Foucault, Michel (2004): *Sécurité, territoire, population. Cours au Collège de France, 1977-78*, Paris: Hautes Études, Gallimard & Seuil.
- Hobbes, Thomas (2008, [1651]): *Leviathan – or The Matter, Forme, & Power of a Common-wealth Ecclesiastical and Civill*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Information (2013): "Militærfirmaer spiller dobbelt rolle i EU's grænsepolitik", 20.02.2013, <http://www.information.dk/451905>.
- Jessen, Mathias Hein (2012a): "The State of the Company – Corporations, Colonies and Companies in Leviathan", *Journal of Intellectual History and Political Thought*, 1(1), s. 56-85. Tilgængelig på <http://historyofpoliticalthought.squarespace.com/storage/The%20State%20of%20the%20Company%20-%20Jessen.pdf>.
- Jessen, Mathias Hein (2012b): "Kan et privat firma føre en retfærdig krig? Hugo Grotius og det Holandske Østasiatiske Kompagni, *Slagmark* nr. 63, *Krig*, s. 49-63.
- Jessen, Mathias Hein (2013): "Hvem bestemmer på det åbne hav?", *Baggrund*, 17.03.2012, <http://baggrund.com/hvem-bestemmer-over-det-aabne-hav/>
- Kantorowicz, Ernst H. (1997, [1957]): *The King's Two Bodies. A Study in Mediaeval Theology*, Princeton: Princeton University Press.
- Klein, Naomi (2008, [2007]): *The Shock-Doctrine. The Rise of Disaster Capitalism*, London: Penguin Books.
- Laski, Harold J. (1917): "The Early History of the Corporation in England", *Harvard Law Review* 3(6), s. 561-88.
- Maitland, Frederick W. (2003, [1900-05]): *State, Trust and Corporation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Robins, Nick (2006): *The Corporation that Changed the World. How the East India Company Shaped the Modern Multinational*, London & New York: Pluto Press.
- Sassen, Saskia (2006): *Territory, Authority, Rights. From Medieval to Global Assemblages*, Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Stern, Philip J. (2011): *The Company-State. Corporate Sovereignty and the Early Modern Foundations of the British Empire in India*, Oxford: Oxford University Press.
- Wood, Ellen Meiksins (2012): *Liberty and Property. A Social History of Western Political Thought from Renaissance to Enlightenment*, London & New York: Verso.

Gulag Inc.

Gulag var et agentur direkte under det sovjetiske Indenrigsministerium i Sovjetunionen, der havde ansvaret for administrationen af fanger i det ekspanderende netværk af fange- og arbejdslejre, der voksede ud af en ny økonomisk indstilling i Sovjetunionen i 1930'erne. Gulag blev en institution, der skulle facilitere både træindustrien, udvindingen af værdifulde naturressourcer og levere den nødvendige arbejdskraft til at drive den sovjetiske industrialisering. I den nærværende artikel undersøger jeg, hvordan økonomiske rationaler var afgørende for ekspansionen og udviklingen af lejrene i Sovjetunionen.

GULAG er et akronym for *Glavnoe upravlenie lagerei*, der kan oversættes til *Centraladministration for arbejdslejrene*, et agentur direkte under det sovjetiske Indenrigsministerium. Gulag så dagens lys i 1930'erne, men siden udgivelsen af vidnesbyrd og erindringer – især Alexander Solzhenitsyns enorme værk *Gulag øhavet* – er Gulag blevet et begreb, der bruges til at betegne en bred række af fænomener.

Den amerikanske journalist Anne Applebaum skriver, at Gulag over tid blevet ensbetydende med, ikke bare administrationen af lejrene, men hele det sovjetiske system af tvangsarbejde i alle dens varierende udformninger: *“labour camps, punishment camps, criminal and political, women’s camps, children’s camps, transit camps”* (Applebaum 2003: 3). Gulag er blevet en destillation af den sovjetiske terrorstat (Conquest 2003: vii). Solzhenitsyns værk *Gulag øhavet* – der er skrevet mellem 1958 og 1968 – spillede

en essentiel rolle i udformning af et bestemt begreb eller forestilling om, hvad Gulag er. *Gulag øhavet* blev først officielt udgivet i 1989 i Rusland, men har en vidtrækkende og betydningsfuld receptionshistorie i Vesten fra 1973 og frem:

...by tearing away many Western illusions about the soviet experiment, it affected significantly how the rest of us view the world in which we live” (Ericson 2002: 147).

Ifølge den amerikanske økonom Paul Gregory¹ var værket, som er baseret på Solzhenitsyns egne erfaringer fra sine år i arbejdslejre, indsamlede vidnesudsagn og data, den primære kilde til forståelsen af Gulags udstrækning og brutalitet (Gregory 2003: 2). Kortlægningen af Gulag-systemet var i stor grad baseret på den litteratur, der faktisk nåede Vesten.

Efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991 blev en række tidligere hemmeligholdte dokumenter – *Stalin-arkiverne* – gjort tilgængelige for offentligheden. Arkiverne dækkede en enorm samling af dokumenter: hemmelige planer, rapporter, diktater, beslutninger, appeller, officielle og private brevkorrespondancer ”of citizens from the highest authority in the Kremlin to humblest provincial petitioners” (Gregory og Harrison 2005: 721). Offentliggørelsen af Stalin-arkiverne har stimuleret en revolution i det historiske studie af den stalinistiske stat (Ibid. 722). Selv de mest hemmelige sovjetiske institutioner, som fx Gulag og forsvarsindustrien, der tidligere havde været *terra incognita*, dokumenteres, studeres og kortlægges nu.

Åbningen af arkiverne har betydet, at Gulag er blevet taget til genovervejelse. En af de videnskabsgrupper, der har taget Gulag til genovervejelse er økonomien. Min undersøgelse vil følge nyere forskning af den politiske økonomi i Sovjetunionen, der er udarbejdet i kølvandet på *The Archival Revolution*.

Historien om det sovjetiske straffe- og fængselssystem – herunder historien om *Centraladministrationen for arbejdslejrene* – udgør ikke en uniform historie, der udspringer sig ensartet fra Sovjetunionens fødsel til dens død i 1991. Tværtimod afslører den økonomiske kortlægning af straffe- og fængselssystemet, at systemet gennemgik en række transformationer, der både kan spores tilbage til politiske og økonomiske rationaler. I den nærværende artikel vil jeg ikke undersøge et *ideologisk økonomibegreb*, men hvordan det sovjetiske straffe- og fængselssystem gennemgik, hvad jeg vil kalde en *økonomisering*, i løbet af 1920erne og 1930erne, der kom til at revolutionere det sovjetiske fængselssystem. En udvikling ud af hvilken Gulag blev født.

Det prærevolutionære, tsarstyrede Rusland havde benyttet sig af deporteringer og fangeleje i stor grad, men kun med en lille interesse i den slags institutioners mulige økonomiske afkast. Gulag var en *økonomisk-politisk* institution, hvis *raison d'être* var faciliteringen af især træindustrien og udvindingen af værdifulde naturressourcer i nogle af Sovjetunionens yderområder. Et statsfirma, hvor ansættelseskontrakten var en fængselsdom. Den nærværende artikels omdrejningspunkt vil være, hvordan det sovjetiske straffe- og fængselssystem blev indspundet i nogle bestemte økonomiske rationaler og hvordan denne økonomiske rationalitet blev institutionaliseret, systematiseret og administreret. Undersøgelsen af Gulag-institutionens udvikling kan i samme ombæring være med til at spore en bestemt økonomisk indstilling i Sovjetunionen under Josef Stalin.

Sovjetunionen i 1920erne – begyndende økonomisering af det sovjetiske fængselssystem

I løbet af 1920erne så man et stadigt stigende antal af indsatte i det sovjetiske fængselssystem. En udvikling, der udgjorde både ideologiske og økonomiske udfordringer for den sovjetiske regering. Udfordringer, der i sidste ende ledte til først reformer, senere en total reaktualisering af det sovjetiske straffe- og fængselssystem – med Gulag som dens institutionelle materialisering.

I 1926 fandtes der to forskellige straffesystemer i Sovjetunionen. Det ene var under statspolitiet *Forenede statslige politiske forvaltning* (Obedinennoe Gosudarstvennoe Politicheskoe Upravlenie, OGPU), en forløber til KGB, hvis jurisdiktion strakte sig over hele Sovjetunionen. OGPU's fængsler husede politiske fanger og de mest farlige kriminelle. Det andet straffesystem var under

Folkekommissærernes råd i Russiske SFSSR (Scherer og Jakobson 1993: 533). RSFSR var den største Sovjetrepublik, der strakte sig hele vejen fra Ukraines grænse til det østligste af Sovjetunionen ved Beringshavets og Stillehavets kyst. De to straffesystemer har to vidt forskellige udviklingsbaner; langsomt blev RSFSR overflødiggjort og straffesystemet under OGPU blev det primære straffesystem, som man benyttede sig af i Sovjetunionen. Fra 1923 til 1926 steg antallet af indsatte i OGPU fra cirka 11000 til 19000.² Modsat denne udvikling, så forblev antallet af indsatte i RSFSRs lejre stort set det samme – ca. 97300 indsatte (Ibid. 533). I 1926 slog man så tidligere tiders fangerekord. I 1912 havde der været 184000 indsatte i det præsovjetiske Rusland, men i 1926 var et samlede antal af indsatte i Sovjetunionen 192700 (Ibid. 534).

Det høje antal af fanger blev et problem for den sovjetiske regering – både *ideologisk* og *økonomisk*. Et af den marxistiske propagandas mest effektive argumenter var, at kriminalitet var et resultat af det kapitalistiske system uretfærdigheder (Ibid. 534). Med socialismen skulle kriminaliteten også gerne forsvinde og allerede i 1918 havde Sovjet-regeringen lovet, at al kriminalitet ville være væk i 1923. Kriminaliteten og fangerne var der stadig, og marxisterne forklarede problemet med, at man i 1921 havde introduceret en ny økonomisk politik – *Den nye økonomiske politik, NØP* – der tillod begrænset privat virksomhed i landdistrikterne (Ibid. 534). Ifølge flere kritikere, så levede kapitalismens ånd videre i disse virksomheder. Ideen med De nye økonomiske politik var ifølge en af chef-ideologer bag, Nikolai Bukharin: *'riding to Socialism on a peasant nag'* (Christian 1997: 246). Det private landbrug og de rige bondeentrepenører i landdistrikterne – *kulakkerne*

– skulle skabe det nødvendige økonomiske overskud til at generere, industriel udvikling først i byerne, senere i hele Sovjetunionen. Kapitalismen skulle holdes kunstigt i live i landområderne, mens socialismen skulle blomstre i den urbane og industrielle industri. Den revolutionære politiker Lev Trotsky og økonomen Yevgeni Preobrazhensky kritiserede Bukharins strategi for at fostre en farlig klasse af *mini-kapitalister*, hvis stadig voksende økonomiske magt ville kunne underminere regeringens økonomiske magt, og i sidste ende det sovjetiske samfund (Ibid. 247).

Det stadigt stigende antal af indsatte udgjorde ligeledes et økonomisk problem for sovjet-regeringen. Fængselslejrene var ikke økonomisk uafhængige og simpelt hen for dyre at opretholde. I 1918 udstedte medlemmer af den sovjetiske regering et dekret: Det sovjetiske fængselsystem skulle både være billigt at opretholde og økonomisk uafhængigt. Alle fangere og mistænkte indsatte skulle nu begynde at arbejde (Scherer og Jakobson 1993: 535). Selvom ingen af dekretets ideer blev ført ud i livet, så markerer det alligevel et vigtig brud i det sovjetiske fængselsystems historie. Vi kan her spore en forestilling om at *økonomisere* fængslerne som et eksplicit politisk mål.

Gulags fødsel

Russia, in fact, has never considered [transportation] merely as a punishment, but has used it as a means to resolve problems of internal and external politics [...] it is one of those rare creations of Russian penal law, born entirely of the needs and conditions of Russian life. (Baron 2001: 627)

Citateret her stammer fra den russiske 1800-tals jurist Ivan Foinitski og vidner

om, hvordan deporteringer i store dele af den russiske historie har fungeret til at løse politiske problemer. Rusland har da også en lang tradition af politiske og religiøse deporteringer (Ibid. 627). Nogle af disse deporteringer var kombinerede med straffearbejde, som fx *katorga-praksissen*, der bestod af straffearbejde på isolerede gårde i Siberien. *Katorga* blev indført i slutningen af 1600-tallet og fungerede som en del af den normale retslige praksis i det tsarstyrede Rusland. Efter revolutionen så man en fornyet interesse i deporteringer *"as a means to meet, in the first instance, the political exigencies of the embattled revolutionary regime"* (Ibid. 627). Allerede i 1919 havde man oprettet nye koncentrationslejre i Arkhangelsk til at isolere antagonistiske grupper og kriminelle fra de sociale og politiske centre i Sovjetunionen (Ibid. 627). Ved siden af de nyoprettede koncentrationslejre, arvede det sovjetiske styre noget *infrastruktur* fra det prærevolutionære Rusland. Som skrevet, så man i 1918 et fornyet økonomisk fokus på disse fængselslejre. De første forsøg på at *økonomisere* straffe- og fængselssystemet mislykkedes dog.

Ved den femtende Partikongres i 1927 blev det besluttet, at landdistrikterne og landbruget skulle kollektiviseres. Samtidig lavede man et udkast til den første Femårsplan for den økonomiske udvikling i Sovjetunionen. Med Femårsplanen initieredes en række reformer af straffesystemet. Et dekret fra den 26. marts 1928 fastslog, at række republikkers fængselsbudget, herunder RSFSR, skulle skæres fordi antallet af indsatte var for højt. Man erstattede fængselsdomme med *frit straffearbejde*, der betød, at dømte skulle betale mellem 25% og 50% af deres indkomst til staten (Scherer og Jakobson 1993: 536). Kollektiviseringen af landdistrikterne - og

afkulakiseringen, der eksilere og tvangsflyttede de rige bønder, - begyndte i 1929 og havde til formål *"to impose Soviet power in the countryside and eliminate the stratum of richer peasants, the kulaks"* (Gregory og Harrison 2005: 735).

Med dekretet fra 1928, der erstattede fængselsdomme med frit straffearbejde, havde den sovjetiske regering forsøgt at nedsætte antallet af indsatte i det sovjetiske fængselssystem. Den 27. juni 1929 udstedte Politburoet – det ledende udvalg i Sovjetunionens kommunistiske partis centralkomité – resolutionen 'On the Use of the Labor of Convicted Criminals'. Resolutionen initierede oprettelsen af et netværk af lejre, der skulle bygges i Sovjetunionens kantområder og skulle være med til at kolonisere og udvikle naturressourcer igennem fangearbejde. Kollektiviseringen af landdistrikterne ledte til store bondeopstande og i løbet af få måneder tusinder af bønder anholdt og eksileret. De store opstande og terror betød, at man var nødt til at udvide lejrene:

At first the intention was to set up small camps – with a total capacity of up to fifty thousand inmates. But the tremendous wave of terror associated with a radical turnaround in policy, the so-called dekulakization, and the forcible creation of collective farms substantially changed these plans
(Khlevnyuk 2003: 45)

Dermed så en ny type fængselslejr dagens lys, nemlig et lejrssystem, der i høj grad fulgte en økonomisk logik:

While forced labor began because of political factors (mass political repressions), it later followed mostly an economic logic of development as the need for new workers provoked further repressions. (Ibid. 59)

Straffefangerne var blevet en enorm arbejdsstyrke, der kunne være med til at drive den sovjetiske industrialisering frem, hvilket fostrede yderligere politisk undertrykkelse. Således så man i disse år en stadig større og større militarisering af den sovjetiske økonomi (Baron 2001: 618).

Gulag Inc.

Gulag var en institution direkte under det sovjetiske Indenrigsministerium, der stod for organiseringen af fangerne i det sovjetiske lejrssystem. Det betød, at lederen af Gulag modtog sine ordrer direkte fra det sovjetiske Indenrigsministerium. Gulag var et resultat af *"the policy of the great industrial leap forward, forced collectivization, and the mass repressions that accompanied them"* (Khlevnyuk 2003: 44). De tidligste Gulag-lejre havde således det dobbelte formål: at kolonisere hidtil uudviklede regioner af Sovjetunionens vidtrækkende geografiske område og isolere individer, der udgjorde en trussel for det socialistiske samfunds beståen (Gregory 2003: 9).

I årene efter resolutionen 'On the Use of the Labor of Convicted Criminals' var der ingen kohærent strategi for, hvordan man bedst udnyttede de mange fangers arbejdskraft (Khlevnyuk 2003: 46). Ideen om et fængselssystem, der skulle være med til at genere økonomisk vækst, var endnu ikke organiseret eller institutionaliseret. De betød, at man i lejrene selv organiserede aftaler med andre byggeprojekter, der manglede arbejdskraft. Mange af fangerne i de eksisterende lejre blev overført til andre ministerielle foretagender; størstedelen til skovdrift (Ibid. 46).

Konstruktionen af en kanal mellem Hvidehavet og Østersøen blev afgørende for udvikling af den sovjetiske *Gulag-økonomi*. Kanalbyggeriet blev begyndt i

midten af 1930'erne og i løbet af de kun to år, som det tog at færdiggøre byggeriet, blev flere end hundredetusinde fanger udnyttet. En *succes*, der for Stalin entydigt demonstrerede, at *Gulag-økonomien* var vejen frem for den sovjetiske økonomi (Ibid.). Under konstruktionen af kanalen udvikledes og raffineredes metoder til at organisere straffearbejdet under sådanne store konstruktioner. Denne form for projekter blev kendetegnende for den type økonomi, der kom til at herske under Stalin fra 1922 til 1953. Gulag-økonomien, som denne form for økonomisk tænkning er blevet kaldt, var kendetegnet ved store store bygningsprojekter,

...whose construction and operation required that large-scale use of unskilled workers, as a rule, in regions that were hard to reach, that had an extremely unfavorable climate, and that lacked a basic infrastructure. (Khlevnyuk 2003: 44)

Som en af Gulags chefadministratorer selv udtrykte det:

The Gulag ensures the required labor force replenishment of the building projects and industrial plants of the MVD by supplying prisoners to the appropriate camps and colonies. At the same time, the Gulag provides manpower for civilian ministries on a contractual basis in order to organize special colonies for prisoners next to the industrial location and building projects of these ministries. (Gregory 2003: 12)

Ved siden af de store fængselslejre blev der bygget kolonier, der kunne huse arbejderne til de store konstruktionsprojekter. Koloniseringen af det sovjetiske landskab fulgte her ikke udelukkende en politisk logik, men

i lige så høj grad en økonomisk logik, der fulgte konstruktionssektorens krav. Ifølge Khlevnyuk blev essensen af denne form for lejr-økonomi dens totalt hensynløse udnyttelse af fanger til at udføre hårdt fysisk arbejde – især konstruktionsarbejde, minearbejde og skovdrift (Khlevnyuk 2003: 44).

I årene efter påbegyndtes en række lignende konstruktionsprojekter, der alle var baseret på den stadige tilførsel af straffefanger. For at eksemplificere omfanget af disse konstruktionsprojekter, vil jeg kort nævne nogle af de vigtigste. I 1931 oprettede Politburoet en fond, der senere kom til at hedde Dalstroi. Dalstroi skulle være med til at udvikle minedriften og udvindingen af guld i Kolymas øverste regioner. I midten af 30'erne arbejdede 36000 fanger på dette projekt. I 1932 fik OGPU – dermed Gulag – ansvaret for konstruktionen af en kanal, der skulle forbinde Volga-floden med Moskva-floden. I 1935 arbejdede 196000 indsatte på konstruktionen af denne kanal. Senere i 1932 påbegyndte OGPU konstruktion af Baikal-Amur-jernbanen i øst og i 1935 arbejdede 150000 indsatte på dette projekt. Samme år oprettede OGPU Ukhta-Pechora-fonden, der skulle organisere kul- og olieproduktionen og udvindingen af andre værdifulde ressourcer i Pechora-bassinet (Ibid. 46-47).

Denne stadigt voksende *fangeindustri*, som blev orkestreret af OGPU og Gulag blev ramt af hungersnød og et højt antal af dødsfald i lejrene i løbet af 1932 og 1933. Men i årene efter stabiliseredes Gulag-systemet igen, hvilket betød "an increase in production and large projects carried out by camps" (Ibid. 48). I 1935 fik Gulag så ansvaret for den højtprioriterede konstruktion af nikkelfabrikken i Norilsk (Ibid. 48).

Gulags død

Organiseringen af Gulag-lejrene fulgte i 1930'erne i høj grad en økonomisk logik. I forlængelse af koncentrationslejrene og arbejdslejrene, konstrueredes arbejdskolonier, der blev knyttet tæt til den sovjetiske industrialiseringens store konstruktionsprojekter. Den succesfulde udvikling af en Gulag-økonomien blev afbrudt af *Den store udrensning* i 1937 og 1938, der blev indledt af Stalin i 1936. Den store udrensning havde til formål at udrydde alle potentielle politiske fjender af Stalin. Det betød, at de økonomiske motiver blev erstattet af politiske: "*The NKVD leadership, preoccupied with carrying out mass repressions, was not interested in economic problems*" (Khlevnyuk 2003: 48). Gulag stabiliserede igen i 1939 og tidlig i 1941. Men selvom vi kan tale om en *økonomisk regering eller organisering* af Gulag-systemet i store dele af 1930'erne, så mener Khlevnyuk, at denne udvikling entydigt peger på, at politik fik højeste prioritet over økonomiske motiver:

The situation that resulted from the Great Terror in the Gulag showed that the political motives for the Terror took absolute priority over economic ones. (Ibid. 48)

Stalin døde den 5. marts, 1953. Lavrentiy Beria blev kort tid efter minister i det nyoprettede Indenrigs- og Statssikkerhedsministerium (Ministerstvo Vnutrennikh Del, MVD). Efter kun et par uger, nemlig den 26. marts, udstedte Beria dekretet 'On Amnesty'. Dekretet skulle give amnesti til over en million indsatte i Gulags lejre, kolonier og fængsler og halvere dommene for resten. Dagen efter blev dekretet trykt i centralpressen og i løbet af de næste tre måneder blev ca. 1,5 millioner fanger (60% af det samlede antal) løsladt (Tikhon-

nov 2003: 67). Sammen med de mange amnestier, blev en lang række af de store konstruktionsprojekter nedlagt (Khlevnyuk 2003: 44). Gulag-økonomien var relativt hurtigt ved at blive afviklet.

Stalins død var kun en undskyldning for at nedlægge Gulag-systemet. Gulag var ifølge kritikere og modstander i den sovjetiske regering et *konkursfirma* og Stalins interne, politiske modstandere havde allerede tegnet planerne for Gulags afvikling før Stalins død i 1953 (Tikhonov 2003: 68). Ifølge Aleksei Tikhonovs analyse af dokumenter fra Stalin-arkiverne, så er det gennemgående tema, at Gulag-systemet kostede mere end det producerede. Samtidig skabte det enorme system af fængsler, langtidsindsatte fanger og de hårde vilkår en klasse af professionelle kriminelle, der var farlige for samfundet (Ibid. 72). På trods af dette, så fastholdte Stalin, at Gulag-systemet var en politisk og ikke mindst en økonomisk succes. Indenrigsministeriet og Gulag-administrationen vidste godt, at Gulag ikke var en overskudsforretning. Først efter Stalins død kom den ønskede restrukturering af Gulag, der samtidig ledte til dens afvikling:

An external event – Stalin’s death – merely provided an excuse for the radical reform, which had been desired by the MVD and Gulag administration itself for many years.

(Ibid. 73)

There is no Soviet power here, only Solovetskii power!

Tidligt om morgenen den 8. februar, 1928, blev den 21-årige Dmitrii Sergeevich Likachev anholdt i sin forældres lejlighed i Leningrad, anklaget for at have været en del af en religiøs diskussionsgruppe. Efter at have tilbragt et år i detention, mens

hans sag blev efterforsket, blev han sendt til Solovetskii-øerne i Karelen-regionen, hvor han skulle afsone en fem år lang fængselsdom. Da han ankom til fængselslejren blev han mødt af vagternes råb og knyt-næveslag: *Her er der ingen sovjetmagt, kun solovetskii-magt!* (Baron 2001: 615). Vagternes råb vidnede om, at den unge Likachev nu befandt sig i periferien af den centrale, sovjetiske magts område.

Selvom historien om den unge Dmitrii Likachev ikke i sig selv er repræsentativ for forståelsen af det sovjetiske fængsels-system, så kan den alligevel være med til at fremhæve en vigtig pointe: at resolutioner, dekretter og ordrer fra Sovjetunionens højeste sted – Politburoet – ikke nødvendigvis kunne implementeres direkte i OGPU's og Gulags vidtrækkende system af lejre, der strakte sig over mange af Sovjetunionens republikker. *Partiet* havde, igennem et stærkt patronagesystem og hård politisk forfølgelse, kontrol over både den politiske top i Moskva og de regionale ledere i Sovjetunionens republikker og yderområder. Stort set alle sektorer af det Sovjetiske samfund var styret fra den politiske top i Moskva. Nick Baron peger – i artiklen *Conflict and Complicity: The Expansion of the Karelian Gulag, 1923-1933* – på nødvendigheden af at analysere, hvordan forholdet mellem Sovjetunionens politiske centre og den politiske magts periferi – lejrene – var konstitueret (Ibid. 616).

Med udgangspunkt i udviklingen i en arbejdslejr i regionen Karelen i perioden 1923-1933, er Barons hovedpointe, at de regionale ledere og vagter i lejrene i nogle tilfælde kultiverede lejrsystemet isoleret fra den formelle, politiske autoritets centre (Ibid. 616). I Karelen fulgte de regionale ledere statens direktiver, men definerede samtidig ”...its own economic role and the

direction and shape of its development in response to both central and regional opportunities” (Ibid. 646). Gulag var, som skrevet, et agentur direkte under det sovjetiske Indenrigsministerium, der administrerede lejre i hele Sovjetunionen og modtog sine ordrer og prioriteringer direkte fra Partiet. På trods af dette, så forløb udvekslingen mellem Sovjetunionens magtcentre og den politiske magts periferi ikke nødvendigvis altid konfliktløs. Nogle af disse ledere kæmpede for mere regional, økonomisk selvbestemmelse over administrationen af lejrene. Efter 1933 etablerede statspolitiet og det politiske centrum dog politisk kontrol over arbejdslejren i Karelen, hvilket var med til at forme lejrens fremtidige økonomiske og politiske udvikling.³

Jeg har i denne artikel forsøgt at tegne nogle hovedtræk i Gulag-systemets historie for at vise, hvordan udviklingen og ekspansionen af Gulags lejre var drevet frem af økonomiske incitamenter. Artiklens undersøgelsesfelt har således været af de økonomiske forestillinger, der drev Gulag-systemets enorme kolonisering af det sovjetiske landskab frem. Hvis vi ønsker at nuancere denne store historie om Gulag-systemet, der tager udgangspunkt i dekretter og resolutioner udstedt fra magtens centrum, vil det også være nødvendigt at undersøge disse regionale konfliktpunkter, hvor regionale ledere kæmpede for selvbestemmelse over lejrene eller fanger gjorde modstand.

Konklusion

I grew up in the village of Agul, Irbei district, in the south of Krasnoyarsk region. In the distance one could see the majestic snows of the Sayan mountains and their spurs jutting out towards the Yenisei, the Kana and the Agala. This was the genuine,

drowsy taiga, the land of the Kerzhaks, indigenous Siberians who had migrated from the western territories of Russia a century or two earlier. In 1937 or 1938 some soldiers turned up in our little village, followed by columns of prisoners. They started cordoning off zones, and in some six months camps were established in Agul and a number of neighbouring settlements. Barbed wire appeared and high fences behind which one could just make out the huts, the armed sentries on watch-towers and the guard dogs.

The locals soon began seeing long columns of exhausted people constantly arriving on foot from the railhead sixty miles away. It seemed the camps must be infinitely expandable [...] (Christian 1997: 297)

Den russisk-sovjetiske historiker Dmitri Volkogonov, der senere skulle skrive biografier om både Lenin og Stalin, voksede op i en lille, sibirisk landsby, hvor ham og hans mor var i eksil efter Volkogonovs fars henrettelse. Den *søvnige taiga, kerzhakernes land* blev beboet af vagter og fanger, lejre blev etableret, zoner blev optegnet og pigtrådshegne blev rejst. Men denne fortælling er ikke alenestående. Hele det sovjetiske landskab blev langsomt koloniseret, kultiveret og bebygget af det sovjetiske fængselssystem. Fængsels- og arbejdslejre blev etableret i nogle af Sovjetunionens mest utilgængelige områder. Selvom konstruktionen, institutionaliseringen og administrationen af disse lejre i perioder af Gulags historie blev båret frem af politiske rationaler, så er det kendetegnende for store dele af Gulags historie, at udviklingen og den massive ekspansion af lejre var båret frem af en forestilling om, at Gulag-økonomien var vejen frem for den sovjetiske økonomi:

Geographical remoteness allowed prisoners to be isolated from the rest of the population and reduced the cost of security. However, the main reason for location in the Far North and Far East was the presence of such valuable resources as Norilsk's nickel ores, Magadan's gold ores, or the forestry reserves of Siberia, which all required large infrastructure investments to develop and which were shunned by free labor.

(Gregory 2003: 19)

Noter

- ¹ Paul Gregory er professor i Økonomi på University of Houston og redaktør på antologien *The Economics of Forced Labor – The Soviet Gulag* (2003), som denne artikel i høj grad er baseret på.
- ² En sammenregning af Scherer og Jakobsons estimater, der også inkluderer fangerne fra Solovki-øen i Hvidehavet, hvor de største OGPU-lejre befandt sig.
- ³ Nick Baron skriver videre om denne udvikling i artiklen *Production and Terror: The Operation of the Karelian Gulag, 1933-1939*

Litteraturliste

- Applebaum, Anne (2003): *Gulag – A History of the Soviet Camps*. London: Penguin Press.
- Baron, Nick (2001): 'Conflict and Complicity: The Expansion of the Karelian Gulag, 1923-1933', *Cahiers du Monde russe*, Vol. 42, nr. 2, s. 615-647
- Baron, Nick (2002): 'Production and Terror: The Operation of the Karelian Gulag, 1933-1939', *Cahiers du Monde Russe*, Vol. 43, nr. 1, s. 139-179
- Christian, David (1997): *Imperial and Soviet Russia – Power, Privilege and the Challenge of Modernity* Hampshire og New York: Palgrave MacMillan.
- Conquest, Robert (2003): 'Foreword', i Paul Gregory og Valery Lazarev, *Economics of Forced Labor – The Soviet Gulag*. Stanford: Hoover Institution Press.
- Ericson, Edward (2002): 'The Gulag Archipelago – A Generation Later', *Modern Age*, Vol. 44, Nr. 2, s. 147-161
- Gregory, Paul (2003): 'An Introduction to the Economics of the Gulag', i Paul Gregory og Valery Lazarev, *Economics of Forced Labor – The Soviet Gulag*, s. 1-22 Stanford: Hoover Institution Press.
- Gregory, Paul og Mark Harrison (2005): 'Allocation under Dictatorship: Research in Stalin's Archives', *Journal of Economic Literature*, Vol. 43, Nr. 3, s. 721-761
- Khlevnyuk, Oleg (2003): 'The Economy of the OGPU, KNVD, and MVD of the USSR, 1930-1953: The Scale, Structure, and Trends of Development', i Paul Gregory og Valery Lazarev, *Economics of Forced Labor – The Soviet Gulag*, s. 43-66 Stanford: Hoover Institution Press.
- Tikhonov, Aleksei (2003): 'The End of the Gulag', i Paul Gregory og Valery Lazarev, *Economics of Forced Labor – The Soviet Gulag*, s. 67-74 Stanford: Hoover Institution Press.
- Scherer, John L. og Michael Jakobson (1993): 'The Collectivization and the Soviet Prison Camp System', *Europe-Asia Studies*, Vol. 45, Nr. 3, s. 533-546

DEN AMERIKANSKE REVOLUTION

SLAGMARKS REVOLUTION ©SSERIE

Den amerikanske revolution startede 'revolutionernes tidsalder', og den fortsætter med at sætte dybe spor i det aktuelle politiske landskab – især i USA, men også i Europa og resten af verden.

I løbet af Den amerikanske revolution blev en lang række skelsættende tanker født om f.eks. politiske beslutningsprocesser, repræsentation, statens rolle og myndighed og mange flere, som siden har haft en enorm effekt på, hvordan vi grundlæggende set har tænkt, og stadig tænker, det politiske system.

Bogen bringer oversættelser af 38 primærtekster i uddrag fra både før, under og efter revolutionen. Bogen giver desuden en grundlæggende indføring i den idéhistoriske baggrund for revolutionen samt en tidslinje over de vigtigste begivenheder.

Bestil idag på www.Slagmark.dk

DEN AMERIKANSKE REVOLUTION

DEN AMERIKANSKE REVOLUTION

SLAGMARKS REVOLUTION ©SSERIE

KUN 229,-

Generational effects of cash or credit- card payment

The question of value may be addressed through myriad different theoretical approaches and fields of inquiry – in economics, philosophy and political science – but it may also be raised as a particular issue observable in everyday life, where we might not in be aware of our own part in larger economic system. As an example of the effects of our everyday actions in relation to quantifiable measures of economic value, the following is an article which hits close to home, as a study of student behaviour at different canteens on campus at Aarhus University. The article examines a question of whether mathematical aptitude and age correlates with a disposition to use cash-payments more frequently and more effectively, than credit-card transactions, by an observational study of group behaviour in terms of the cantinas at the humanities, mathematics and the State Library.

Theory

From observations on everyday behaviour in payment transactions, I developed the hypothesis that although using a credit-card may be an advantage in payment transactions which exceeded a 100kr price-range, it is still favourable in terms of transaction speed to pay using cash, when the item purchase was less than a 100kr. However, this assumption rests on the customer paying with an amount which is in close proximity to the asking price; either the exact amount of something close to it. This in turn relies on the customer working out the sum of their purchase in a relatively short-time span either before or during their transaction, which may be ascribed to their capac-

ity for working this sum out in their head.

The hypothesis that this paper sets out to examine is therefore to what extent the ability to work out the sum of one's purchase has an influence on transaction-time and a disposition to use cash payment over credit-card transaction.

This ability may be represented to a greater or lesser extent in different groups, which can be more or less disposed towards using math as an active part of their life. As such, group differences could become manifest if studied in relation to their payment behaviour; if the ability is prevalent in a group, we should expect them to use and rely on it more often than a group which has either no affinity or use for it.

Objective

The research question I want to address is whether age and mathematical aptitude can be used to predict whether a person will use cash or a credit card in purchase transactions, and if so, which of them has the strongest impact.

Observations

O1: While waiting in line in a canteen, most students seem intuitively to pay for their purchase by using credit cards. However, within a DKK 100 price range, people with cash often seem to make quicker transactions than people who use their credit cards.

O2: Within the group who pays with cash, the ones who have worked out the sum of their purchase beforehand seem to be quicker at making their transaction than those who have not.

O3: From everyday observations in grocery stores, people who are 50 years or older seem to pay for their items with cash more often than younger people.

O4: The first Danish credit card terminals were put into service in September 1983, but for several years after that they were not a regular feature in kiosks and canteens. People relied on cash payments for small purchases, which might explain why older people are more likely to pay with cash, and are perhaps also better at doing sums in their heads.

Theory

The disposition to pay with cash rather than by using credit cards depends on two variables: mental arithmetic skills and age. If mental arithmetic skills; that is, the ability to work out sums in one's head, is the primary variable in determining whether a person pays with cash or not, then a group

whose members are quicker at doing sums and who utilize mathematics on a regular basis should be more disposed towards it than a group who does not. If age, on other hand, is the primary variable in determining this disposition, then groups of different ages should show differences in terms of their inclination to pay with cash or credit card.

Method

Procedure

The approach to answering whether age and mathematical aptitude are predictors of cash or credit card transactions will be based on an observational study of between-group behaviour in university canteens. The cashier and staff on hand have been informed of the observational study and given their consent some time prior to the study's commencement. Unobserved and from a distance, the investigator monitors and writes down variable information on the subjects while they carry out their transactions at the cash register; the subjects are not informed of the study, to ensure that their behaviour is unaffected. The observations are carried out in sessions of 30 minute, alternating between different times of day to ensure that the data is representative of more than one sitting.

Groups

Three groups will be selected for the study: a) the mathematics canteen, b) the humanities canteen and c) the canteen at the State Library.

a. The mathematics canteen is taken to be group-representative of mathematical aptitude, as students will typically have had A-level mathematics in high school as a prerequisite for studying there, and

will be more disposed towards using mathematics as part of their continued education.

- b. The humanities canteen is taken to be group-dissociative of mathematical aptitude, as students are not required to have had a higher level of mathematics in high school and the subjects taught at the humanities will generally have little emphasis on applied mathematics.
- c. The canteen at the State library is taken to be age-representative, as it generally attracts a broader spectrum of generations with a background in higher education, who are either studying, employed at or retired from the university.

The groups are taken to be compatible for between-group comparison as the level of education is similar across groups; the groups are not taken to be representative of the public at large, but are matched as a proportion of the public. Groups were also chosen with respect to a compatibility of canteen design, as the payment policies and credit card terminals were similar across groups; all represented canteens used fixed item prices for plates rather than scales for measuring the weight of each plate.

Independent, dependent and confounding variables

The variables measured are divided between two independent or experimental variables: 0) group location and 1) age classification, two dependent variables, 2) credit card or cash transaction and 3) transaction time and two possible confounding variables 4) gender and 5) length of queue.

Independent/experimental variables

0. Group location: the groups are composed of observed non-participants, who are taken to be representative of different degrees of mathematical abilities by virtue of their locality.
 - a. A secondary test could be done subsequent to the observational study, to determine the average time it takes in-group members to solve basic problems of arithmetic, as a differential measure of between-group calculation abilities.
 - i. This, however, assumes that the subjects tested are representative of the group in general, and this is beyond the scope of the present study.

1. Age classification: this independent variable will be quantified as the *perceived* age group of the payer; the person's age will be judged by the experimenter in one of the following age brackets.
 - i. Ages [18, 25], [26, 35], [35, 45], [46, 55] and [55+].
 - b. This may be an imprecise measure of age, as it relies on the experimenter's perception of age rather than the factual age of customers; however to maintain hidden observation, it is not possible to make the observed subject aware without notifying other subjects.

Dependent variables

2. Credit card or cash transaction: an independent variable determined by whether the person pays for his or her items by using either cash or credit card.
 - a. Card transaction: this variable will be subdivided between people who pay with standard credit card and those paying with a coupon specific to that

canteen.

- b. Cash transaction: this variable will be subdivided between people who pay with an exact amount and those who pay with an odd amount, i.e. will receive change from the cashier.
3. Transaction time: the dependent variable will be determined as a measure of time that elapses between the cashier's announcement of the sum to be paid and the time it takes the person to finish the transaction, i.e. pay the required sum by cash or credit card and receive change.
 - a. This variable could be nuanced and made more precise if the transactions were monitored by video camera and subsequently divided into different stages of payment, but this approach would have negative ethical ramifications (see section on ethics).

Possible confounding variables (which will be measured)

4. Gender: the payer's gender will be noted by the experimenter as either male or female.
 - a. Gender may play a part in the conclusions derived from group data, as a between-groups analysis is likely to reveal a difference in male/female ratio between the humanities and the natural sciences, which may offer an alternative explanation for the data.
5. Queue-length: the length of the queue will be noted by the experimenter in the interval [0],[1-2],[3,5],[6+] persons.
 - a. The length of a queue may affect the transaction time by allowing people paying with cash a longer time to work out the sum of their purchase and finding the amount of cash they intend to give the cashier, thereby

shortening their transaction time.

Possible confounding variables (which will not be measured)

- Credit-card machine malfunction: is noted in the data-set, but is not included in the report.
- Experience of service (cashier): all cashiers had years of experience and did not slow the pace of transaction.
- Availability of food and goods: if there were questions by subjects on specific items prior to or after their transaction, this time was not included in their transaction time.

Ethics

The cashier and the on-hand staff will have been informed of the observational study some time prior to its planned commencement and the study will only be carried out if they give their consent. The study is performed without the use of recording equipment, as this could be construed as infringing personal privacy without the subjects' written consent. Although the subjects are not informed of the observational study while it is on-going as this might affect their behaviour, posters will be placed subsequently to inform people of the date and time of the study. Subject names are not included in the dataset and the investigator will only note details pertaining to the stated variables of the study.

Results

The observations were made over a duration of two days in three intervals of half an hour each. The two main test groups – the mathematics and the humanities canteens – were alternated between [11:00-11:30] and [13:00-13:30] over the two days to provide different group measures, while the

State Library, as a control group, was kept constant in the same time period [12:00-12:30] both days.

Statistics

A total of 307 subjects were observed and measured in the period: 116 subjects at the mathematics canteen, 89 at the humanities canteen and 102 subjects at the State Library. The subjects were differentiated in terms of age groups along the following intervals [18,25], [26,35], [36,45], [46,55] and [55+] years; their relative distribution is listed in figure 1

The main effect of place, payment type and age group on average transaction time in seconds is detailed in Figure 2 below:

Analysis

Figure 1

The data shows that the majority of observed subjects (77.85%) were in age groups [18, 25] and [26, 35], and that ages [46,55] and [55+] were in the minority (8.77%). This is to be expected as the observations were made at a university where students outnumber university staff – especially at the start of a semester. However, the data also shows that the initial hypothesis: that the State Library should be more representative of different age groups, was to some extent corroborated as a greater proportion of observed subjects were in

the [46, 55] age bracket and fewer were between 18 and 25 than in the mathematics and humanities canteens, though more observations are needed to draw general conclusion about age group [55+].

Figure 2

The data shows that the total average time for credit-card transactions (22.35s) were 88, 4% greater than the overall transaction time for cash payments (11.86s) with exact as well as change-return, thereby corroborating the initial observation O1 – that within a DKK 100 price range, cash payment is quicker than paying with credit card.

The figure also shows that whereas the total average transaction time of credit-card payment was relatively homogenous for all groups (standard deviation: 0.996), the average transaction time for cash payments varied widely between groups (standard deviation: 2.758). This may suggest that credit card transactions were comparable across groups - that the transaction speed and technical issues with the credit card terminals were shared by all three canteens - but that there is a significant effect with respect to cash payments, which may be due to a human factor.

The average transaction time for cash payments at the humanities canteen (14.81s) was 24% greater than at the mathematics (11.93s) and 59% greater than at

Labels	[18-25]	[26-35]	[36-45]	[46-55]	[55+]	Grand total
Mathematics	49	50	10	5	2	116
Humanities	36	31	16	4	2	89
State Library	23	50	15	12	2	102
Grand total	108	131	41	21	6	307

Figure 1: Subject distribution totals in terms of age and group

the State Library (9.31s). In addition, where the average payment time using an exact amount was markedly lower for both that of the mathematics and State Library canteens than with a cash return (35.1% and 35.9% respectively), payment with an exact amount was about the same (actually 2.6% slower) at the humanities then with a cash return. This may corroborate the original assumption that a mathematically dissociative group, such as the humanities, are less disposed towards finding the sum of their purchase beforehand, thereby reducing the transaction time by having an exact amount ready in advance of their purchase. This could be a factor in explaining both why there is no significant difference between the exact amount and a cash return purchase at the humanities, as well as why the transaction time for using cash there is so much higher than for the mathematics and State Library canteens.

However, as there is also a significant difference in terms of cash transaction time between the mathematics and State Library canteens - the State Library is on average 28% quicker than the mathematics canteen - this may challenge the notion that 'pure' mathematical ability is the primary factor in determining transaction time. As the canteen at the State Library represents a greater spectrum of age groups than the two other canteens, it is possible that age and an associated generational preference and disposition towards applied mental arithmetic is of greater effect than a heavily theoretical notion of mathematical ability.

Conclusion and perspectives

The data seems to point to a correlation between transaction-time and mental arithmetic, which is correlated more closely with generational cultural traits than with abilities in theoretical mathematics. This may suggest that one of the original assumptions concerning a generational effect of mental arithmetic before the advent of credit-card transactions may be an operant factor on the behaviour of observed subjects.

As our initial assumption proposed an affinity for cash-payment in older generations as a habit or cultural trait brought about as the mere contingent fact that there was no real alternative at the time when they were most active as consumers, it would be interesting to see in a longitudinal study to what extent generations that were habituated to cash-payments adopted the credit-card over subsequent decades. This is of course beyond the scope of this article, but it does indicate that there is a cultural dimension to payment preferences which could be studied as a matter of consumer upbringing.

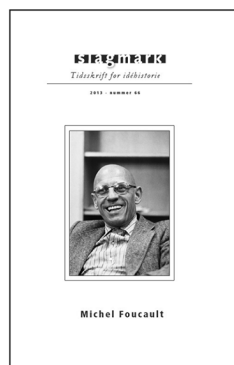
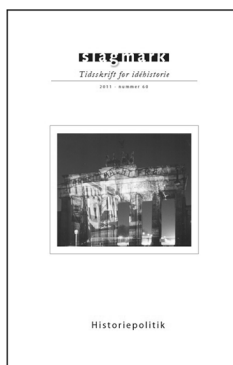
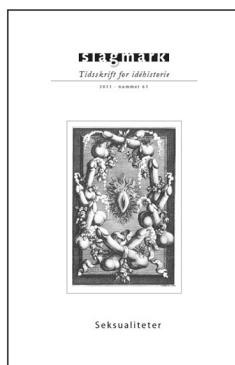
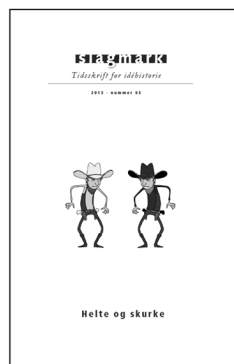
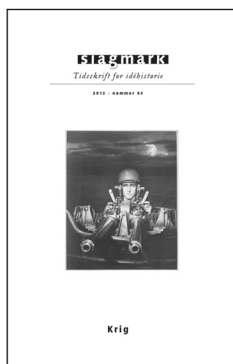
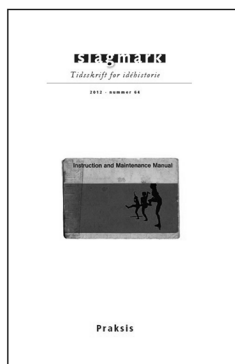
Generational effects of cash...

	Average transaction time in seconds					Grand total
	Credit-card	Rabate card (mat.)	Cash: Exact amount	Cash: Money back	Cash	
Mathematics	21,78	11,67	8,82	13,59	11,93	15,52
[18,25]	20,29	14,86	8,92	14,11	12,49	16,74
[26,35]	22,56	9,51	8,33	12,95	11,22	13,46
[36,45]	21,34	11,55		15,33	15,33	16,60
[46,55]	45,10	13,60	10,81	12,16	11,26	18,49
[55+]	24,13					24,13
Humanities	21,68		15,04	14,66	14,81	18,28
[18,25]	19,76		14,02	13,69	13,84	16,80
[26,35]	23,00		17,07	16,15	16,53	19,45
[36,45]	20,20		16,60	14,67	14,95	17,90
[46,55]	26,62		7,40		7,40	21,82
[55+]	36,40			9,40	9,40	22,90
State Library	23,45		7,46	11,63	9,31	16,24
[18,25]	24,35		9,15	11,06	10,19	17,58
[26,35]	23,02		7,37	12,64	9,48	16,25
[36,45]	27,47		8,72	10,52	9,49	19,08
[46,55]	15,79		5,08	12,07	7,70	10,40
[55+]	21,90			6,86	6,86	14,38
Grand total	22,35	11,67	9,89	13,39	11,86	16,56

Figure 2: Average transaction time as a function of place, age and transaction type

Slagmark

- tidsskrift for idéhistorie

Abonnement, institutioner dkr. 500,00 årligt
Abonnement, private dkr. 380,00 årligt
Abonnement, studenter dkr. 330,00 årligt
Løssalg dkr. 140,00 pr. tidsskrift + porto

Udkommer 3 gange om året

Forlaget Slagmark

Jens Chr. Skous Vej 7 · 8000 Århus C
Tlf: 89 42 21 63 · Web: www.slagmark.dk
E-mail: slagmark@hum.au.dk · cvr-nr.: 00965490558

FAGLIG KRITIK

Denne sektion er åben for faglige kommentarer til artikler publiceret i vores to seneste numre. Alle kan bidrage til denne sektion og redaktionen vil udvælge bidrag til publikation og lægge resten på Semikolons hjemmeside. Denne sektion er ikke ment som en pendant til opinionssektionen i dagblade, ej heller egentlige anmeldelser af Semikolons samlede udtryk eller stil. Det er nærmere en plads for offentliggørelse af en "tænken-med" (eller imod) nogle argumenter i de tidligere artikler. Det kan sammenlignes med såkaldte peer-review-rapporter, men med de store forskelle, at indlæggene til Semikolon offentliggøres, og at de vil være modtaget uopfordret fra skriftets læsere.

Det skal medvirke til, at den akademiske udvikling af tanker og ideer ikke er hemmelig, at gode ideer ikke strander, fordi de ikke var færdigudviklede, samt at nogle "fejl" kan gøres produktive i en anden eller større kontekst. Hvilke pointer og argumenter kan udvides, hvilke hænger ikke særligt godt sammen, hvad siger andre studier, fagretninger og anden forskning om emnet behandlet i artiklen? Det er spørgsmål, som kunne tjene som udgangspunkt for den faglige kommentar.

Der er umiddelbart ikke nogen krav til formen eller indholdet af en kommentar, men længden er begrænset til tre sider i overensstemmelse med vores skrivevejledning og kritikken skal holdes til det faglige mellemværende. Gensvar på kritik i sektionen må højst være en side, men er yderst velkomne.

Redaktionen har ikke modtaget nogen indlæg til Faglig Kritik i dette nummer, men sektionen er fortsat åben for bidrag.

ANMELDELSER

Thomas Palmelund Johansen	55	Oversættelse af Nationernes Velstand
Anmeldelse af Claus Bratt Østergaard:
<i>Adam Smith – Nationernes Velstand I+II</i>
Jens Sand Østergaard	57	Retorikhistorie mellem to stole
Anmeldelse af Christian Kock:
<i>Ordets magt: retorisk tænkning der holderi</i>
Kashmiri Stec	58	About our consciousness
Anmeldelse af Fabio Paglieri:
<i>Consciousness in interaction – The role of the natural and social context in shaping consciousness</i>
Kashmiri Stec	60	The body memory
Anmeldelse af Sabine C. Koch, Thomas Fuchs, Michela Summa and Cornelia Müller:
<i>Body memory, metaphor and movement</i>

Oversættelse af Nationernes Velstand

Adam Smith:

Nationernes Velstand I + II

Oversættelse: Claus Bratt Østergaard

Informations Forlag, 2013;

441 + 519 sider, 699,95 kr.

Det synes nærmest timet med Semikolons temanummer om Økonomi og Værdi at Informations Forlag netop har udgivet en frisk nyoversættelse af det værk som både kan siges at udgøre begyndelsen på nationaløkonomien og samtidig kulminationen af den skotske oplysnings moralfilosofiske tænkning: Adam Smiths *Nationernes Velstand* fra 1776. Det er ikke første gang forlaget udgiver et af de absolutte hovedværker i den politiske og økonomiske idéhistorie. I 2008 kom f.eks. Thomas Hobbes' *Leviathan* fra 1651 som et flot bogværk, indbundet og i kassette. Nu får vi så *Nationernes Velstand*, og endnu engang er det altoversættende Claus Bratt Østergaard, der har udformet den danske udgave som indeholder alle fem bøger af værket. Teksten er fordelt over to tykke bind, som godt nok ikke er helt så flotte som Hobbes' men dog alligevel tager sig godt ud i sorte og orange omslag.

I modsætning til førstnævnte titel er det dog ikke første gang Smiths tekst udgives på dansk i sin helhed. Faktisk udkom den første danske udgave allerede tre år efter den engelske original, hvilket gør dansk til det første sprog – ved siden af fransk – som dette betydningsfulde værk blev oversat til. I 1976 blev første bog af værket udgivet i en ny oversættelse (det var dengang ønsket om at forstå Karl Marx's økonomikritik krævede en vis indsigt i dennes 'borgerlige' for-gængere), og siden er vigtige passager været genoversat til forskellige udgivelser. De

senere udgaver har nok alle været betydelig bedre end den første som efter sigende i sin samtid blev kritiseret for "sin mangelfulde forståelse af engelsk og dårlige gengivelser på dansk", som Østergaard skriver det (s. 13).

I dag er Smiths økonomiske hovedværk stadig relevant og vigtigt at genbesøge for den som nærmere vil forstå den tænkning, som har præget det vestlige samfund for ikke at sige den globale kapitalisme over de sidste 2-300 år. Særligt i en tid hvor økonomi(en?), og økonomividenskab i særdeleshed, stilles i et kritisk og granskende lys, er *Nationernes Velstand* et af de værker som ligger i høj kurs. Både som medspiller (bibel) og modstander (stråmand), samt diverse grader derimellem. Derfor er det også velkommet at vi nu får en gennemarbejdet dansk version så Smiths tekst bliver lettere tilgængelig for endnu flere danske læsere, hvad enten det er i gymnasierne, studerende ved f.eks. statskundskab, idéhistorie, filosofi eller historie, eller bare almindeligt interesserede.

Udover at stå for oversættelsen har Østergaard også skrevet forklarende noter samt en kort præsentation af værket. På cirka 20 sider introducerer Østergaard på glimrende vis til Smiths virke; til de vigtigste strømninger Smith skriver op imod; til modtagelsen af hans tanker; og til værkets hovedideer, hvoraf princippet om arbejdsdelingen naturligt nok indtager en hovedrolle. Det er godt gået på den korte plads. Man kunne måske have forventet en endnu mere uddybende introduktion, men på den anden side giver det ret god mening at lade Smiths tekst stå så rent som muligt i sig sin egen ret, dog uden at stå totalt uforklaret. Vil man vide mere om, hvordan *Nationernes Velstand* er blevet læst må man således opsøge det andetsteds, hvilket ikke er svært da Smith-litteraturen er enorm og blot

vil fortsætte med at vokse i fremtiden. Er man helt i tvivl om hvor man skal starte, giver Østergaards litteraturhenvisninger et udmærket udgangspunkt for videre læsning.

Nationernes Velstand er et af den slags værker, der står som 'den første' i en lang og glørværdig tradition af tænkning. Samtidig kunne man måske med lige god ret påstå at værket er 'det sidste' af sin slags. Selv om Smith oftest fremstilles som grundlæggeren af den økonomiske videnskab eller det som engang hed politisk økonomi, er det værd at bemærke at han aldrig selv bestred en lærestol i økonomi. Han var derimod professor i moralfilosofi. Det er i den forbindelse også værd at bemærke at Smiths bog, hvis fulde originaltitel er *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, ikke bærer betegnelsen politisk økonomi i sin titel. Dette skyldtes formodentligt at han ikke ville forbindes med James Steuart og hans merkantilistiske værk *An Inquiry into the Principles of Political Economy* fra 1767 – det første økonomiske værk på engelsk, som havde politisk økonomi på titelbladet.

Fascination af 'de store værker' i historien som står for noget radikalt nyt indenfor deres felt – dette fokus på brud i idéhistorien – er ganske vist blevet nuanceret i den seneste tids kontekstuelle læsninger af hovedværkerne og de tidsomstændigheder som de talte ind i. Sådanne læsninger har afsløret ligeså meget kontinuitet som brud, og dette gælder også Smith. Som Østergaard er inde på i sin præsentation af værket, kan man f.eks. ligeså vel føre begyndelsen på en systematisering af den økonomiske tænkning til de franske fysiokrater. Men denne 'afførtryllelse' af de store tænkere gør ikke nødvendigvis forestillingen om brud mindre relevant. Det er nemlig interessant i sig selv at det lige siden værkets udgivelse har været opfattet som grundlæggelsen af et nyt forsk-

ningsfelt. Og derfor vedbliver det at være en kilde til inspiration i genbesøget med nogle af grundtemaerne i det moderne samfunds økonomiske diskussioner, såsom: Hvem i samfundet kan siges at være produktive henholdsvis uproduktive? Hvorfra stammer værdi eller velstand? Hvad skal statens rolle være i det menneskelige liv? Og hvad er forholdet mellem markedet og moralen?

Det er noget af en bedrift at oversætte et så stort værk som *Nationernes Velstand* som er skrevet på 1700-tals engelsk til et flydende moderne dansk. Men Østergaard er en kompetent oversætter som løfter opgaven i sikker stil. Læseren er tilmed godt hjulpet af oversætterens noter hvad angår Smiths notoriske inkonsekvens i sin brug af ret afgørende begreber som "capital" og "stock", der somme tider bruges synonymt og andre gange skelnes klart imellem. Tilsvarende forklares henvisninger til navne, steder og begivenheder som måske ikke lige er den nye Smith-læser præsent.

Alt i alt er det en vigtig udgivelse som med sikkerhed vil få sin anvendelse på mange af landets undervisningsinstitutioner. Tilbage er blot at gratulere Informations Forlag og Claus Bratt Østergaard for resultatet, vi er mange der er glade for denne gave.

– Thomas Palmelund Johansen

Retorikhistorie mellem to stole

 Christian Kock:

Ordets Magt: retorisk tænkning der holder

Samfundslitteratur, 2012;

266 sider; 268 kr.

Ordet *retorik* kan have to forskellige, men på samme tid beslægtede betydninger. På den ene side kan ordet dække over de stilistiske dimensioner ved sproglig kommunikation, dvs. retorik kan referere til den alment menneskelige praksis at overbevise andre om rigtigheden af ens påstande vha. struktureret og nuanceret veltalenhed. På den anden side kan ordet dække over en metodelære om kendetegnene og teorien bag, hvorledes en sådan stilistisk og struktureret argumentation opnås i praksis. Disse to beslægtede betydninger af ordet betyder dog også, at en historisk gennemgang af retortik må tage stilling til, om den ønsker at give en fremstilling af retorisk praksis eller af retorisk metodelære gennem tiden. Når Christian Kocks "*Ordets Magt: retorisk tænkning der holder*" (2012) sætter sig for at være en fremstilling af retorikkens historie fra antikken til slutningen af 1800-tallet, melder spørgsmålet sig derfor, hvilken betydning af retorikkens historie, der her søges belyst.

Bogen er skrevet for lærere og studerende såvel som praktikere inden for retorik og angiver som sit formål, at "*omtale de elementer af retorisk teori op gennem tiden som [...] især har relevans for nutidig, retorisk praksis og teori*" (CK s. 14:3-5). Som formålserklæringen indikerer, vil retorisk praksis og teori blive belyst historisk med det formål at være relevant for samtiden. Til det formål har forfatteren hovedsageligt brugt en kronologisk gennemgang af hovedteoretikere inden for området, såsom Aristoteles

og Cicero, men også senere teoretikere som Erasmus, Melanchthon og Richard Whately. Bogen er tænkt som første del af et tobindsværk, hvor anden del, antageligvis, vil omhandle moderne retorisk teori fra starten af 1900-tallet og frem.

Problemet med bogens metode, formålserklæring og de ambitioner, den sætter for sig, er i hvor høj grad en ambition om samtidens relevans er et godt mål for historisk troværdighed, når den historiske vinkel på retorik indebærer de to dimensioner af praksis og teori, som før beskrevet. Hvor man på den ene side må erkende, at den retoriske praksis, som kunsten at overbevise, er lige så udbredt i dag, som den har været gennem størstedelen af historien, er ideen om retorikkens historie som en selvstændig metodelære og videnskab langt mere tentativ. Bogens stilistiske metode med hovedsageligt at fokusere på teoretikere og folk, som har beskæftiget sig med retorik som metodelære gennem tiden, betyder, at størstedelen af bogen, faktisk lidt over halvdel, er brugt på antikken, hvor grammatik, logik og retorik stadig i udbredt grad var uddifferentierede; hvor det at beskæftige sig med det ene også indebar at beskæftige sig med de to andre. Problemet med en historisk gennemgang af retorik som metodelære opstår derfor, når man skal tage stilling til spørgsmålet om retorikkens integritet og selvstændighed som metodelære i lyset af den historiske udvikling inden for de relaterede felter logik og grammatik, som fra middelalderen og frem har set væk fra de stilistiske elementer ved at fremføre en argumentation til fordel for en stadig mere gyligheds- og evidensdrevne argumentation.

På trods af at modstandere af retorikkens metodelære, såsom Petrus Rasmus, Francis Bacon og selvfølgelig Platon, indrages undervejs i fremstillingen, synes

deres indvendinger mod retorik ikke at være taget op i en tilstrækkelig dybde, så den nuancerede kritiske stillingtagen, de repræsenterer over for spørgsmålet om retorikken som metodelære, for alvor kommer op til overfladen; der er en grund til, at ordet retorik etymologisk set har så mange negative konnotationer, og grunden til disse er at finde i historien. Bogen ville have nydt godt af at tage stilling til sit eget projekt ved i højere grad at give plads til disse kritikere, både ud fra præmisserne for deres argumentation og deres historiske samtid. Men som det står, kan man forledes til at tro, at ambitionen om at fremføre retorik ud fra samtidens krav om en historisk selvstændig og velbegrunderet metodelære har vejet tungere end kravet om at lære af historien ved at stille sig kritisk over for den; hvilket egentligt er den udfordring, som historien stiller os.

Dette er ikke det samme som at sige, at der ikke er muligheder for en metodelære inden for retorik, da de praktiske aspekter ved retorikken til hver en tid kan trænge til en nærmere metodisk granskning; tænk blot på, hvor meget bedre den seneste udgave af DR Deadline eller Clemens Direkte kunne være, hvis nogle af parterne forstod at argumentere for deres sag! Problemet med en historisk gennemgang af retorik, som det desværre kommer til udtryk i *Ordets Magt*, består i ikke at lade behovet for en sådan metodelære diktere, hvorledes historien skal fremføres. Hvis bogen var tiltænkt studerende inden for kommunikationsstudier, melder spørgsmålet sig, om en mere tematisk gennemgang af hovedelementer indenfor samtidens retoriske metodelære ikke ville være at foretrække frem for en historisk gennemgang. Hvis bogen har idehistorikere eller andre historierinteresserede som målgruppe, er fremstil-

lingsformen for unuanceret til for alvor at lade dybereliggende teoretiske spørgsmål komme til orde. Christian Kock lader til at have satset på to heste, nemlig samtidens retoriske praksis og historiens retoriske metodelære, en balancegang der ikke rigtig lykkes for ham, og derfor ender han i stedet med at sætte sig mellem to stole.

– Jens Sand Østergaard

About our consciousness

Fabio Paglieri (editor): *Consciousness in interaction: The role of the natural and social context in shaping consciousness*
 John Benjamins Publishing, 2012;
 403 pages, €99

Consciousness in interaction is an edited volume which aims to explain human experience by means of the interactions we have with each other and our environment. Instead of looking at the mind and brain of the individual (isolated in a lab), as most cognitive research has done, Paglieri and the volume's contributors focus on the interactions between individuals and their various environments (social, cultural, physical, etc.) in order to draw attention to the fact that in our everyday lives, and in our everyday experience of ourselves, we are constantly surrounded by people and contextualized environments which influence our cognition in meaningful ways.

Paglieri and the volume's contributors use this observation to start an interesting discussion on the extended mind hypothesis (which claims that cognition doesn't just happen inside our heads, it also happens "in" the world around us), and move from that hypothesis to a discussion of enacted, embodied and embedded cognition. Along

the way, they also discuss the role of mirror neurons, motor intentionality, action control, and behavior coherence in shaping our conscious experience, and also discuss the historical development of theories of consciousness in Western philosophical traditions as a means of grounding that discussion.

The volume is organized into three sections. The first section, “Phenomenal consciousness: Brain, action and interaction”, is comprised of 6 chapters which are grounded in cognitive psychology and cognitive neuroscience. Here, the contributors explore ideas related to mirror neurons, motor intentionality and the “E’s” of cognitive science (the extended, embodied, enacted, embedded and affective mind hypotheses) in order to show the extent to which the cognitive processes we often think of as “ours” and “happening inside of us” actually take place in the intersubjective environments in which we find ourselves. The second section, “Social cognition, self-control, artifacts and emotions: The role of consciousness”, is comprised of 8 chapters which explore social, intersubjective aspects of consciousness. Here, the contributors look at behavior coherence, intentionality and affect in order to show the extent to which different social and cultural environments shape individual cognition. The third and final section, “Historical perspectives on consciousness in interaction”, is comprised of 5 chapters and traces the development of intersubjectivity and consciousness through the lens of Western philosophy from the early-modern era to the present.

Of the 19 chapters in the volume, I found the most compelling contributions to be those by Nivedita Gangopadhyay (from the Center for Subjectivity Research, Copenhagen) and Dave Ward & Mog Stapleton (Depts. of Philosophy and Cog-

nitive Science, University of Edinburgh) in the first section, and Tillmann Vierkant & Andreas Paraskevaides (Dept. of Philosophy, University of Edinburgh) and Corrado Sinigaglia (Dept. of Philosophy, State University of Milan) in the second section. These contributions are noteworthy both for the rich theoretical and experimental backgrounds they provide (easy pointers to additional interesting reading!), and for the novel contributions given to the questions they raise. I personally had a difficult time connecting to the issues raised in the third section, but I think someone approaching their research from the perspective of the Philosophy of (Cognitive) Science would appreciate it more.

In sum, *Consciousness in interaction* tells a coherent story on the intersubjective basis of consciousness and cognition, drawing on research from across the cognitive sciences: from philosophy to neuroscience to psychology to sociology, to name only a few of the approaches espoused by the contributors. The volume is well-represented with diverse methodologies and intellectual backgrounds, and provides an interesting, and necessary, counterpoint to the usual discussion of consciousness which is so ego-centric. The only thing missing from it are concluding remarks from the editor which tie these diverse, but related, perspectives together.

I heartily recommend this collection for people who are interested in exploring the nuances of ‘cognition in the wild’.

– Kashmiri Stec

The body memory

Sabine C. Koch, Thomas Fuchs, Michela Summa and Cornelia Müller (editors): *Body memory, metaphor and movement* John Benjamins Publishing Company, 2012; 468 pages, €33

Body memory, metaphor and movement is an edited volume which brings together cognitive scientists, movement therapists, phenomenologists and philosophers who explore the concept of body memory through the lenses of conceptual metaphor theory and different movement therapies. The volume is interesting for being both theoretical and applied, offering a mixed perspective which is not often seen in academic texts. This is in part due to the authors, who come from diverse academic and therapeutic backgrounds, and in part due to their contributions, which revel in their interdisciplinarity and discussions of subjectivity.

The volume is comprised of three parts: *Contributions from phenomenology* (6 chapters), *Contributions from cognitive sciences* (9 chapters) and *Contributions from embodied therapies* (10 chapters), and ends with lengthy conclusions from the editors. Each section boasts contributions from academics and therapists which complement each other and provide a unique perspective on the question of body memory which is rich with details.

The first section, *Contributions from phenomenology*, sets the theoretical foundations on which the rest of the volume rests. In it, Thomas Fuchs, Maxine Sheets-Johnstone and others discuss different kinds of body memory in the process of meaning formation, focusing on the role of the kinaesthetic in our everyday existence as a sort of “consciousness of movement”. The section

ends with contributions from Elizabeth A. Behnke and Monica E. Alarcon Davila, who discuss, respectively, ‘enduring’ body memory and ‘constituted’ body memory in terms of Husserl’s phenomenology.

The second section, *Contributions from cognitive sciences*, focuses on embodiment and embodied cognition, especially as they might further our understanding of ‘body memory’ or contribute to different therapies. The topics covered are as diverse as the methods employed. Contributions range from Ralf P. Meyer’s chapter, which links embodiment, body memory and cognitive neuroscience, to Christina Jung and Peggy Sparenberg’s chapter on diverse models proposed by cognitive psychology, to Astrid Kolter et al.’s chapter linking body memory to conceptual metaphor, to William Sax and Karin Polit’s chapter, which uses cognitive anthropology to study body memory and spirit possession in the Western Himalayas. Reading this section, one gets a sense for how prevalent body memory is in our everyday cognition, and thus how ordinary and yet special it is.

The third section, *Contributions from embodied therapies*, focuses on how different movements therapies use the concept of ‘body memory’ to help patients. This section showcases how the diverse perspectives inherent to embodiment (and by extension, the cognitive sciences) are useful outside of strictly academic settings. Each chapter describes a different patient population and a different movement therapy, ranging from psychiatric outpatients to those with medically unexplained symptoms, and from dance therapy to different kinds of mindfulness-based cognitive therapies. A common thread is how verbalizing (past) experience can be a challenge which body movement can overcome, e.g. in Heidrun

Panhofer et al.'s chapter, which explores the usefulness of embodied practices in clinical settings, or in Christine Caldwell's chapter, which describes the importance of sensorimotor processing for implicit body memory. The final chapter in this section, contributed by Johannes Michalak et al., focuses on mindfulness and depression, and argues that more focus on the interaction between bodily, cognitive and emotional processes leads to better treatment.

The final section consists of a statement of the 'state of the art' of body memory research and embodiment, and conclusions by the editors, who tie the diverse perspectives and methodologies described in the volume together. They also call for further research, especially to combine theoretical and applied perspectives.

I hope their call is heeded: What I appreciated most about this volume is the contributions from therapists 'in the field', who use the theories and experiments we develop in order to improve the day-to-day experience of their patients. It was a good reminder that what we do needn't stay in the lab and only further knowledge for the sake of knowledge. Rather, it can be turned on its head and used in meaningful ways 'in the real world'.

– *Kashmiri Stec*

OM BIDRAGSYDERNE

Thomas Presskorn-Thygesen

Ph.d.-studerende ved Department of Management, Politics and Philosophy, Copenhagen Business School

Jens Sand Østergaard

Ph.d.-studerende ved Institut for Æstetik og Kommunikation – Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet

Kasper Mikael Jacek

BA i Idéhistorie og Russisk, Aarhus Universitet

Mathias Hein Jessen

Ph.d.-studerende ved Institut for Kultur og Samfund – Idéhistorie, Aarhus Universitet

Thomas Palmelund Johansen

Ph.d.-studerende ved Institut for Kultur og Samfund – Idéhistorie, Aarhus Universitet

Kashmiri Stec

Ph.d.-studerende ved Center for Language and Cognition Groningen og Behavioral and Cognitive Neurosciences Center, University of Groningen

OM BIDRAG

Semikolon modtager bidrag fra læserne i form af artikler inden- og udenfor tema samt indlæg til sektionen Faglig Kritik. Bliver det mere polemisk, er der plads i den lejlighedsvis sektion Polemik.

Bidrag sendes til redaktionen på semikolon.au@gmail.com i Word eller RTF-format; illustrationer vedhæftes seperat i bedst mulig kvalitet. Redaktionen påtager sig intet ansvar for indsendt materiale.

Du finder call for papers for de næste to numre på side 6-7.

Skrivevejledning

Alle indlæg skal overholde følgende formalia:

- a) Artikler er maksimalt 10 sider á 2.400 tegn, i alt 24.000 tegn.
- b) Indlæg til Faglig Kritik er maksimalt 3 sider á 2.400 tegn, i alt 7.200 tegn.
- c) Artikler indeholder titel og et abstract på maksimalt 400 tegn.
- d) Citater sættes i dobbelt anførselstegn og kursiv: *"Den virkelige verden har sine grænser, indbildningens verden er uendelig."*
Citat i citat sættes i enkelt anførselstegn: *"Emiles Mentor tilføjer: 'Og Eucharis' yndigheder!' - [...]"*
Kursiv i citater sættes med almindelige typer: *"Den kaldes Den ydre stat."*
- e) Med undtagelse af citat i citat anvendes kun dobbelt anførselstegn.
- f) Særlige fagtermer fremhæves med kursiv, første gang de anvendes.
- g) Titler på bøger skrives i kursiv, titler på artikler sættes i anførselstegn uden kursiv.
- h) Noter er slutnoter og skal bruges begrænset.
- i) Litteraturhenvisninger er af formen: (Croft 2004)
Ved sidehenvisning: (Nicolaisen 2004: 40)
- j) Litteraturlisten er for bøger af formen:
Croft, William (2004): *Cognitive Linguistics*, Cambridge University Press, Cambridge.
For tidsskrifter af formen:
Nicolaisen, Nis (2004): "Dommerfilosofi", *Semikolon*, nr. 9, årg. 4.
- k) Teksten skal være skrevet på dansk, svensk, norsk eller engelsk i henhold til den seneste retstavning og kommatering.

TIDLIGERE NUMRE

Tidligere numre af Semikolon kan findes i PDF-format på Semikolons hjemmeside. På hjemmesiden finder du desuden seneste call for papers, skrivevejledning, semikolonsk historie og semikolonske nyheder. Adressen er

www.semikolon.au.dk

Semikolon er også på Facebook

www.facebook.com/semikolon.au.dk

SEMIKOLON

Institut for Kultur og Samfund
Jens Chr. Skous Vej 7
Bygning 1465-1467
8000 Århus C

semikolon.au@gmail.com
www.semikolon.au.dk
facebook.com/semikolon.au

REDAKTION

Semir Music (ansv./temared.)
Semir Music og Jens Sand Østergaard (temared.)
Martin Porse (anm.red.)
Janni Katrine B. Frederiksen (krea. red.)
Thomas Hjerimitslev (wwwred.)
Thomas Palmelund Johansen
Jacob Hedeager Olsen

PRODUKTION

SUN-TRYK

OPLAG

330 stk.

UDGIVET MED STØTTE FRA

Institut for Kultur og Samfund
Institut for Æstetik og Kommunikation

Redaktionen	3	Leder
	6	Call for papers Nr. 26: Musik Nr. 27: Konflikt
<hr/>		
Tema: Økonomi og værdi		
Thomas Presskorn-Thygesen	9	Værdibegrebets spaltning og kapitalismens 'nye' ånd
Jens Sand Østergaard	17	Tragedy of the Commons – On the negative externalities of civic association
Mathias Hein Jessen	25	Klosteret – byen – firmaet - ? – Om privilegerede steder for økonomisk og politisk praksis
Kasper Mikael Jacek	35	Gulag Inc.
Jens Sand Østergaard	45	Generational effects of cash or credit-card payment
<hr/>		
	54	Anmeldelser